

**MAC
BA**

MUSEU
D'ART CONTEMPORANI
DE BARCELONA

EXPRESSART

Guia per al professorat

Idea, disseny i realització: **Marta Berrocal Capdevila**

Índex

- Introducció 7
- Consideracions sobre l'art contemporani per treballar amb els alumnes 11
- Descripció del material del projecte
  - Contingut de la caixa 17
  - Sobre el material didàctic 18
    - Importància dels objectes tridimensionals 19
    - Manipulació d'objectes i elements per parts dels alumnes 20

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

- Introducció a les propostes didàctiques
  - Com presentar el projecte als alumnes 23
  - Les activitats 24
- Bloc 1. Objectes i significats. Significats atribuïbles als objectes
  - Objectius 27
  - Material que es requereix per desenvolupar el bloc 27
  - Els trenta objectes 29
  - L'interactiu.....31
  - Activitats
    - Fase1 34
      - Què en saben, dels objectes 35
      - En què els fa pensar 36

· Establir associacions entre els objectes	39
· Invertir l'associació	40
· Reemplaçar el contingut del calaix	43
· Fase 2	44
• Bloc 2. Material, forma i grandària. Significats atribuïbles a formes i materials	
· Objectius	52
· Material que es requereix per desenvolupar el bloc	
· Els quinze cubs	54
· Activitats	
· Com són els cubs	56
· Experimentar	58
· Comparar, ordenar i agrupar	59
· Ubicar en un espai i descriure	59
· Què ens fan sentir quan els mirem i els toquem	61
· En què ens fan pensar	62
· Fer composicions amb els cubs	64
· Continuar la col·lecció de cubs	66
• Bloc 3. Composició, relacions en l'espai i significats. Element, unitat i repetició	
· Objectius	67
· Material que es requereix per desenvolupar el bloc	69
· Sobre les bales	69
· Activitats	70
· Pensar en situacions humanes i distribuir les bales en un espai fent-hi referència	71

· Distribuir les bales en un espai i després imaginar situacions.....	73
· Definir un espai a partir de línies i distribuir-hi les bales.....	74
· Compondre amb cubs i esferes	77
· Iniciar una col·lecció d'esferes.....	79
• Artistes, obres i objectes relacionats.....	80
• Com són els objectes	83
• Com són els cubs	87

Introducció

El projecte ExpressArt neix de considerar l'art contemporani com un generador inesgotable d'aprenentatges diversos i de la voluntat de posar a l'abast de tothom un projecte en què les experiències d'èxit de tots els qui hi participin estiguin garantides des del començament. Està pensat per al professorat i l'alumnat d'educació infantil, primària i primer cicle de secundària, inclosos els alumnes amb necessitats educatives especials. També és possible utilitzar-lo en altres nivells educatius i amb adults. L'objectiu és proporcionar recursos per treballar qüestions i temàtiques molt diferents, tenint present un enfocament competencial, sent l'art contemporani el punt de partida de tot el que se suggereix.

El projecte està concebut com un conjunt de propostes didàctiques per realitzar a l'aula amb l'ajuda d'una colla de materials (objectes tridimensionals, imatges i textos) que es lliuren al professorat dins d'una caixa de fusta en forma d'embalatge d'obra d'art, amb rodes, i amb tres calaixos independents a dins.

Aquestes propostes estan pensades per dur-les a terme abans de la visita al Museu amb els alumnes, amb l'objectiu d'abordar determinats aspectes clau de l'art contemporani que és impossible plantejar en profunditat en el transcurs d'una visita. D'aquesta manera, el treball inicial a l'aula facilitarà que els nois i noies, havent abordat prèviament múltiples conceptes útils per respectar i entendre el treball dels artistes, desenvolupin al Museu, davant de les obres, fructífers processos d'observació, reconeixement, identificació, recerca, etc. En el cas que es treballin posteriorment a la visita al Museu, les

propostes permetran aprofundir en les qüestions que a les sales només hagin pogut ser insinuades: què expressen els artistes a través de les seves obres, quins materials fan servir, quins procediments de treball desenvolupen, etc., i també explorar altres qüestions relacionades amb temes diversos.

D'entrada, el projecte vol destacar que l'art és un mitjà d'expressió que ofereix unes possibilitats gairebé infinites de comunicar idees, sentiments, opinions i emocions i pot utilitzar els més variats materials, objectes i procediments, els quals, al seu torn, poden significar coses ben diferents segons l'artista que els fa servir. I és que no hi ha una tipologia d'artista única, ni una manera de fer única, ni un codi de significats universal. Al contrari, el que hi ha és una gran diversitat d'artistes, de maneres de treballar, d'expressions individuals i col·lectives, i de materials i procediments que es poden emprar. De la mateixa manera que els escriptors, per expressar-se, fan servir el llenguatge escrit, i els músics el llenguatge musical, els artistes s'expressen recorrent a un llenguatge particular: un llenguatge en constant creixement que no disposa d'un vocabulari ni d'una sintaxi ni d'una gramàtica universal estable que regularitzi de forma inequívoca i unívoca l'expressió artística.

El projecte no pretén fer judicis de valor sobre el treball dels artistes, ni abordar l'art des d'una perspectiva cronològica i/o històrica. Simplement vol donar a conèixer el treball d'uns quants artistes contemporanis que formen part de la Col·lecció del Museu, per tal de fomentar el desig i l'interès de l'alumnat per conèixer i per aprendre, tot contribuint a incrementar les competències comunicatives i expressives de tothom que hi participi.

El projecte requereix la suspensió de qualsevol judici previ que pugueu tenir, perquè l'objectiu és obrir la mirada dels alumnes,

i la vostra també, envers les obres d'art contemporànies, tot deslliurant-la, en la mesura del que sigui possible, de prejudicis de tota mena (estètics, culturals, socials, etc.), de manera que més endavant puguin emergir opinions fonamentades; fonamentades en el coneixement, en la interlocució i en l'experiència.

“Simplement vull dir que l'art pot ser bo, dolent o indiferent; però, sigui quin sigui l'epítet utilitzat, hauríem d'anomenar-lo *art*: un art dolent és art, malgrat tot, de la mateixa manera que una emoció dolenta no deixa de ser una emoció.”

Marcel Duchamp

Desitgem que, tant els nois i noies, com vosaltres mateixos, gaudiu de les obres d'art que fan els artistes, i que hi pugueu establir un diàleg partint de la pròpia experiència. Volem estimular aquesta trobada i el sorgiment d'una actitud favorable a la conversa (reflexió compartida) i a la interpretació, tot estimulant el respecte i l'interès per l'art com a mitjà d'expressió.

Un altre objectiu del projecte és que els alumnes prenguin consciència de la seva pròpia capacitat per expressar-se, i que la desenvolupin lliurement, bo i minimitzant imposicions i restriccions, en la mesura del que sigui possible, i animant-los a utilitzar alguns dels elements o procediments del mitjà d'expressió que fan servir els artistes.

Moltes de les activitats d'ensenyament-aprenentatge que es proposen, no estan lligades a una àrea de coneixement determinada. Si bé és cert que l'art contemporani és el punt de partida, els recursos que us oferim poden ser abordats des de múltiples vessants, tant pel que fa a conceptes com pel que fa

a procediments. Es tracta de jugar i treballar al voltant del que expressen els artistes, i d'expressar a continuació idees, opinions i sentiments propis fent ús de qualsevol dels llenguatges a l'abast, incloent-hi, això sí, el llenguatge artístic.

Tot plegat està pensat per ser respectuosos amb la diversitat, entenent aquesta com el conjunt d'aspectes que fa que cada persona sigui única i diferent de la resta, i que, per tant, no hi hagi dos individus iguals en tot el planeta. Perquè cada ser humà té, respecte als altres, diferències de constitució física i d'origen cultural, diferències en la manera d'aprendre, diferències en la manera de percebre, de sentir, d'estimar i de pensar. I el projecte, precisament, vol estimular aquesta diversitat atorgant un espai per a l'expressió a cadascun dels infants i joves que hi participin.

El més important serà gaudir de l'experiència i aprendre de la interacció amb els companys i amb altres persones, havent contribuït així a incrementar el respecte pel treball dels artistes i, per extensió, el respecte per qualsevol tipus d'expressió.

El projecte "ExpressArt" pretén fomentar actituds obertes, flexibles, receptives, analítiques, crítiques, respectuoses i participatives que puguin ser expressades, si es desitja, a través de l'art.

Consideracions sobre l'art contemporani per treballar amb els alumnes

El projecte “ExpressArt” parteix de l'art contemporani, i més específicament de la Col·lecció del Museu d'Art Contemporani de Barcelona, una col·lecció amb un caràcter específic i molt dinàmic, que està en constant transformació perquè es va nodrint de noves adquisicions que possibiliten anar establint relacions diferents entre les obres i entre els artistes i, per tant, construir visions i recorreguts diferents (que no responen merament a criteris cronològics), cadascun dels quals prioritza determinats aspectes, que s'intenten posar en relleu a través de les successives presentacions que es van fent al Museu.

Sabem que l'art contemporani és complex i que requereix un inevitable esforç intel·lectual, però el projecte no està concebut per adquirir coneixements exhaustius sobre l'art contemporani, ni per convertir mestres, professors i alumnes en experts sobre el tema. El que fa aquest projecte és considerar l'art contemporani com un generador d'aprenentatges diversos i convertir-lo en punt de partida indiscutible per dur a terme múltiples activitats amb objectius diversos que incideixen en diferents àrees de coneixement.

Des d'aquesta perspectiva, no és necessari ser un expert en la matèria per poder desenvolupar el projecte. El que cal en primer lloc és estar disposat a treballar a partir d'una selecció d'obres i d'artistes contemporanis, presents a la Col·lecció del MACBA, obviant en un primer moment qualsevol mena de prejudici, entès com a judici previ. El projecte demana tenir el que podríem anomenar plena disponibilitat cognitiva i emotiva,

és a dir, obrir la mirada i el pensament davant les obres d'art i deixar que dins nostre flueixin sensacions, sentiments, idees, records i associacions sense límit i sense detenir-nos a analitzar la conveniència o la pertinència del que sentim o pensem. Ja hi haurà temps de fer-ho.

Si, deixant-nos portar per la primera impressió, emetéssim un judici negatiu davant la visió de qualsevol manifestació artística poc coneguda per nosaltres, difícilment podríem anar més enllà. Sabem que és quasi impossible contenir la resposta emocional immediata, però us demanem un temps de suspens durant el qual us convidem a intentar gaudir de l'observació acurada, a experimentar emocions, a sentir-vos encuriósos, perplexos o inquisitius, i no pas enrabiats, desenganyats o indiferents. I el mateix amb els vostres alumnes. Doneu-los l'oportunitat de mirar, de tocar, de pensar, de parlar, de dibuixar, d'inventar, d'imaginar, de jugar, de riure, de compartir, i després parleu tots plegats del que heu sentit i pensat i de tot allò que us agradaria saber i entendre, sense caure en judicis negatius.

Entendre requereix, doncs, un esforç actitudinal i intel·lectual, ja que només es pot arribar a entendre si es disposa d'informació variada, completa i rigorosa, que cal processar i integrar en l'estructura cognoscitiva de cadascú. I això no és fàcil.

Qualsevol dada és significativa, per bé que n'hi ha que ho són més que d'altres. Per entendre, cal saber coses sobre l'artista, les seves amistats, els seus interessos, la situació política del moment en què creava les seves obres, sobre filosofia, música i literatura, sobre els avenços científics, els conflictes socials i les últimes tendències en moda, en economia, en gestió mediambiental, etc. Les obres pertanyen sempre a un complex entramat de connexions que cal anar descobrint, perquè no ha

sigut mai produïda cap obra en un context vacu, ni tan sols quan el seu desencadenant immediat ha sigut l'atzar.

A grans trets, es pot dir que l'art contemporani ha anat introduint canvis importants respecte al que es considera art tradicional, que tenen a veure bàsicament amb la incorporació de nous materials i procediments, nous processos de treball, nous mecanismes de producció i difusió, canvis en el paper de l'espectador, i essencialment nous conceptes que les obres expressen, de manera explícita o no. Es podria dir que l'art contemporani posa l'èmfasi a ampliar el concepte d'obra d'art i a diluir les fronteres entre art i realitat.

L'art contemporani no acostuma a ser mimètic, no té voluntat de copiar o imitar, de reproduir fidelment un model o referent real, ni tampoc de ser bonic. La seva pretensió és expressar coses que poden tenir naturaleses molt diferents. S'hi expressen idees, reflexions, opinions, desitjos, somnis i anhels amb unes intencions també ben diferents: provocació, sensibilització, identificació, denúncia, crítica, joc, etc. Algunes d'aquestes expressions i intencions són conegudes i/o compartides per diferents persones i col·lectius, i d'altres són signe d'expressions individuals i estan lligades a les vivències i les experiències particulars de cada artista.

L'art mateix es converteix en objecte de reflexió i d'expressió, de manera que a través de les obres es qüestiona el concepte d'autoria, el d'obra única i el d'obra vendible, el paper del museu i el del públic, etcètera, etcètera.

L'absència de referents mimètics o reals visibles dificulta sovint la comprensió de l'art contemporani. Aquest utilitza materials i mitjans diferents dels que entenem per tradicionals, tot diluint les fronteres entre territoris que històricament estaven separats

(material/suport, etc.), i ha produït complexes hibridacions que han donat lloc a l'aparició de múltiples procediments artístics: *ready-made*, *collage*, *assamblage*, *performance*, instal·lació, filmació, etc., alguns dels quals incorporen una dimensió temporal. S'utilitzen materials i elements de naturaleses variades, materials efímers, orgànics, degradables, intangibles, objectes de rebuig, quotidians, industrials, etc., que estan carregats d'uns significats que els atribueixen els mateixos artistes en funció de motius diferents, que poden tenir relació amb experiències personals o amb atribucions de significats de caire més universal, i també amb les seves mateixes característiques físiques. Materials i suports de vegades es barregen. Així, per exemple, un televisor pot ser incorporat en una obra formant-ne part pròpiament, o bé esdevenir un suport o mitjà que permeti visualitzar una obra, potser efímera, que va existir en un altre moment i en un altre escenari.

En ocasions desapareix la primacia del sentit de la vista per copsar l'obra d'art, i s'apel·la a l'ús dels altres sentits.

Les obres contemporànies tenen referents. I aquests, cal trobar-los en els mons interiors dels artistes, i també en els seus mons exteriors. Al món interior, difícilment hi tindrem accés, llevat que els mateixos artistes se'ns vulguin mostrar o presentar, però sempre podrem elucubrar sobre les seves inquietuds, temors, anhels, amors, solituds, etc.; i, a més, sempre hi ha alguna cosa que ens fa semblants o propers als altres, de manera que la nostra experiència, en determinats aspectes, pot ser propera a l'experiència de l'artista. Pel que fa als mons exteriors, podem conèixer-los, bé perquè els compartim, bé perquè disposem d'una memòria històrica que ens permet reconstruir èpoques passades. El repte, moltes vegades, és trobar les connexions entre les obres i el context en què han sigut generades. Sovint són invisibles a primera vista, però hi són.

L'art no està lliure d'implicacions. Els artistes no són anacoretes que viuen d'esquena al món, al marge de la societat. Ans al contrari, estan immersos en la realitat que tothom comparteix i expressen el que senten, pensen i creuen. Nosaltres també pertanyem a aquest món compartit i, per tant, estem en disposició d'entendre i de copsar les expressions dels artistes, sempre que estiguem disposats a intentar-ho, malgrat les dificultats que sabem que hi podem trobar.

Animeu-vos, doncs, a parlar d'art contemporani amb els alumnes encara que us sentiu molt lluny de “dominar” la matèria. Només heu de **començar a preguntar-vos**, per exemple, què hi deuen fer, aquells plats bruts posats sobre la taula, exposats en un museu d'art contemporani, en comptes de donar per fet que es tracta de la ganduleria de l'artista o d'una broma de mal gust que pretén incomodar-vos i fer-vos sentir ridículs perquè, entre altres coses, no sou capaços d'entendre que hi fan, allà, sense rentar. I **continuar preguntant-vos** sobre els plats bruts i tot allò que en pugueu saber, és a dir, mirar de recordar o imaginar situacions que s'hi puguin relacionar i pensar, per exemple, a què ens referim quan utilitzem l'expressió “plats bruts”. I **continuar preguntant-vos** sobre l'artista i la seva relació amb els plats bruts. I, per fi, **mirar de cercar respostes als interrogants plantejats** recorrent a qualsevol estratègia que us sembli adequada.

Per a les preguntes que us feu, de vegades no hi trobareu resposta, però el procés promou la investigació. Com diu Robert Filliou, un artista present a la Col·lecció del Museu:

“La investigació no és un privilegi dels savis, sinó que, ben al contrari, és l'àmbit dels ignorants.”

Investigar: això és el que us convidem a fer amb els vostres alumnes. I, de passada, us proporcionem dades sobre els artistes i les seves obres, que trobareu en un programa interactiu que forma part del projecte, i que esperem que us ajudin a comprendre i a establir alguns fragments de la malla de connexions que sostenen, encara que sigui de manera invisible, totes les obres d'art.

Descripció del material del projecte

Contingut de la caixa

- Calaix gran, amb trenta compartiments que allotgen elements diferents (objectes quotidians, industrials, naturals, etc.), amb tapa de metacrilat i nansa.
- Calaix petit, amb quinze compartiments que allotgen cubs de diferents materials i grandàries, amb tapa de metacrilat i nansa.
- Calaix petit sense compartiments, amb tapa de fusta i nansa que conté:
  - Bossa de roba de sac amb cent bales de vidre.
  - Trenta estoretes d'escuma negra de 12 × 12 cm.
  - Guia per al professorat.
  - Un cd-rom.
  - Una fotografia plastificada de cadascun dels calaixos amb compartiments (objectes i cubs) per poder endreçar-ho tot.
- Una estoreta negra de 37 × 44 cm que va col·locada just a sobre del calaix gran.

Després d'utilitzar els objectes i els materials, deseu-los, si us plau, als calaixos tal com els heu trobats, guiant-vos, si cal, amb les fotografies que us proporcionem per ajudar-vos a deixar cada cosa al seu lloc.

Us preguem que, quan retorneu la caixa al Servei Educatiu/ Centre de recursos pedagògics, ens comuniqueu qualsevol

desperfecte o pèrdua que s'hi hagi pogut produir, per tal que puguem arreglar o reemplaçar allò que calgui.

Un cop hagueu finalitzat l'experiència, us agrairíem que empleueu una enquesta de valoració sobre el projecte i que ens la feu arribar. La trobareu a www.macba.cat/educacio.

Sobre el material didàctic

El material didàctic de suport que forma part del projecte consisteix bàsicament en:

- **Materials, objectes i elements tridimensionals diversos** per ser manipulats pels alumnes, que serveixen per dur a terme una multitud d'exercicis i/o activitats.
- **Un cd-rom** que conté: un programa interactiu, una carpeta amb imatges d'obres d'artistes que es poden imprimir, i un document en pdf des del qual també es poden imprimir les imatges corresponents als objectes del calaix gran. L'interactiu ha sigut dissenyat específicament per a aquest projecte i conté informació (imatges i textos) sobre vint-i-nou artistes contemporanis que formen part de la Col·lecció del Museu i algunes de les seves obres. Més avall trobareu informació detallada sobre el contingut de l'interactiu i sobre com fer-lo servir.

Tot aquest material va acompanyat d'un conjunt de propostes didàctiques sobre com utilitzar-lo (que trobareu en aquesta **guia**), en les quals se suggereixen moltes activitats i exercicis diferents que volen contribuir a facilitar la integració dels continguts abordats d'una manera innovadora i motivadora,

prenent en consideració la diversitat de maneres d'aprendre que hi ha.

En cas que us interessi, podeu descarregar-vos la guia sencera en format pdf des de la plana web del MACBA: www.macba.cat/educacio.

Importància dels objectes tridimensionals

Els elements que hi ha dins dels calaixos, hi han sigut **posats expressament perquè puguin ser manipulats pels infants i joves**. La manipulació és especialment interessant perquè permet l'observació directa dels objectes per mitjà dels sentits. El fet que es puguin tocar, moure i examinar de prop objectes reals, permet als alumnes tenir vivències que afavoreixen l'aprenentatge. No seria el mateix veure, per exemple, imatges dels mateixos elements, perquè les imatges són incapaces de reproduir molts dels atributs dels objectes, com ara la textura, la temperatura, la duresa, el pes, etc., atributs sobre els quals podem parlar, experimentar, investigar, etc. i que seran objecte d'atenció en algunes de les propostes. El contacte directe amb els objectes és especialment important en la concepció d'aquest projecte. La percepció sempre serà molt més rica i més intensa si es treballa amb objectes tangibles que no si només se'n parla, o si s'utilitza qualsevol mitjà que els reproduïxi, atès que, sigui quin sigui el mitjà de reproducció, aquest sempre serà incomplet.

La percepció tàctil de les obres d'art és un aspecte força impossible de dur a terme en un museu; la possibilitat de tocar i manipular els objectes que oferim intenta posar remei en certa manera a aquesta mancança. Alguns dels objectes i materials

que formen part del contingut dels calaixos podran ser observats in situ, al Museu, quan feu la visita. Si hi heu estat treballant a l'aula, de segur que els alumnes podran reconèixer-los i identificar-los malgrat que en determinats casos es produeixi un canvi d'escala important.

La idea és molt senzilla: és molt més fàcil recordar una cosa que un ha viscut, que la que un ha imaginat.

Manipulació d'objectes i elements per parts dels alumnes

Els objectes i els elements que contenen els calaixos pensem que **són adequats per ser manipulats pels alumnes de totes les edats**. No obstant això, valoreu vosaltres mateixos si és convenient o no fer servir totes les coses que hi trobareu.

Al final d'aquesta guia hi ha un apartat amb una descripció de cadascun dels elements que contenen els dos calaixos amb compartiments, descripció que us pot ajudar a determinar si, atesa l'edat dels alumnes amb els quals treballem, hi ha alguna cosa que us estimeu més no utilitzar.

Per evitar problemes i accidents, un parell d'envasos que contenen diferents substàncies i una capseta estan encolats o tancats, perquè els infants i joves no hi tinguin accés. Informeu-ne els vostres alumnes per evitar que intentin obrir cap ampolla o la capseta i que aquestes es trenquin en intentar-ho. Insistim, no obstant això, que **al final de la guia trobareu informació detallada sobre cadascun dels elements o objectes subministrats, que cal que us llegiu atentament**.

És molt important tenir cura i respecte per tot el material lliurat. Cal que tothom, incloent-hi els alumnes, sigui conscient que

és un material dissenyat especialment per ser compartit, i no tan sols pels companys del grup, sinó també per infants i joves d'altres escoles i instituts.

La quantitat d'elements i materials que hi trobareu, garanteix que disposeu de material suficient per a tothom, encara que hi hagi coses que en un moment determinat decidiu no utilitzar. Està pensat tot per a grups de fins a trenta alumnes.

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

Introducció a les propostes didàctiques

Com presentar el projecte als alumnes

És evident que vosaltres esteu en disposició de decidir millor que ningú de quina manera presentar o introduir aquest projecte a l'aula, en funció de les motivacions que us hagin impulsat a utilitzar-lo.

Com ja hem dit, no és un projecte vinculat a una única àrea de coneixement; és un projecte que parla dels artistes, del que fan, del que expressen i de com ho fan, sense entrar pròpiament en perspectives històriques o cronològiques, i que vol promoure que els nois i noies expressin, oralment, per escrit, gestualment i recurrent, també, al llenguatge artístic, el que pensen, el que senten i el que imaginin, tant sobre el treball dels artistes, com sobre qualsevol altra cosa que els interessi.

Pensem que no cal fer gaires introduccions ni extenses explicacions sobre els continguts que es volen abordar a través del projecte, ja que aquests estaran condicionats per la manera com utilitzeu els recursos i pel temps que hi pugueu dedicar, com també per l'edat dels alumnes amb els quals trebal·leu.

Podria ser interessant plantejar-ho inicialment com un joc, perquè en el fons d'això es tracta, de jugar, de pensar, de passar-s'ho bé, d'expressar-se i, de passada, d'aprendre alguna cosa.

Els materials que us lliurem, creiem que poden contribuir a estimular la curiositat, el desig de saber, d'investigar, d'experimentar, etc. dels alumnes. Els objectes i elements poden ser presentats als alumnes com el contingut d'una capsa de sorpreses, una capsa plena d'objectes sorprenents i elements tridimensionals que arriben des del Museu d'Art Contemporani de Barcelona, perquè els mirin, els examinin i els manipulin. O bé es pot anunciar des del començament que els materials que conté la caixa del projecte són elements que utilitzen els artistes i que, per tant, ens poden ajudar a conèixer el seu treball.

Un cop tingueu una idea clara de tots els objectius del projecte i de les possibilitats que ofereix per treballar amb els materials didàctics de suport, us serà més fàcil decidir com presentar-lo als vostres alumnes. Torneu a pensar-hi més endavant.

Les activitats

Les propostes que us suggerim són absolutament flexibles i permeten moltes adaptacions als contextos particulars en els quals es desenvolupin. Fins i tot el material proporcionat pot suscitar altres usos no suggerits, la qual cosa farà que aquest es converteixi en un recurs viu i dinàmic.

Les propostes estan organitzades en tres blocs diferents que requereixen l'ús de materials diferents. És preferible fer els blocs ordenadament. Cada bloc treballa aspectes diferents, sempre lligats a la qüestió de la significació o expressió. Els

conceptes que van apareixent, ho fan en ordre creixent de complexitat.

En el primer bloc, es treballa amb objectes de diferents formes, grandàries i materials. En el segon, amb elements de la mateixa forma, però de materials i grandàries diferents. I en el tercer, amb elements iguals quant a forma, grandària i material.

No és imprescindible fer-los tots. Tant el nivell educatiu per al qual desenvoleu les propostes com la motivació que generin els materials i les activitats en els vostres alumnes condicionaran l'elecció que feu. Probablement, el problema més gran que tindreu serà el temps. Us volem advertir, d'entrada, que us serà pràcticament impossible desenvolupar totes les propostes i alternatives suggerides. Tingueu present, doncs, que **fer totes les propostes d'aquesta guia no forma part dels objectius del projecte.**

Malgrat les orientacions que us oferim, el temps o ritme de treball l'haureu de decidir vosaltres, d'acord amb el que facin els vostres alumnes. Si esteu treballant el bloc 1 i encara us queden moltes coses per fer, o bé han sorgit noves propostes que pot ser interessant dur a terme, potser no valdrà la pena trencar el ritme per passar al segon bloc. Si aquest bloc no es fa, no passa absolutament res. L'única conseqüència serà que us quedareu amb ganes d'haver-lo desenvolupat. I passa el mateix amb el tercer bloc.

És important que us sentiu lliures en la utilització dels recursos que proporciona el projecte. La diversitat de ritmes d'aplicació, la modificació d'algunes activitats, la inclusió d'altres que no estaven previstes..., això sí que forma part dels objectius del projecte.

Probablement, un dels aspectes que més determinarà el recorregut que fareu serà l'edat dels alumnes amb els quals treballem. Les diferències de cicle o nivell afectaran les propostes pel que fa a velocitat i complexitat; però, en essència, el que es proposa és exactament igual per a tothom.

En síntesi: es tracta de manipular objectes i materials, jugar-hi, pensar-hi i parlar-ne, per després observar com els usen diferents artistes contemporanis en algunes de les seves obres, i deixar que els infants i joves els utilitzin per expressar el que desitgin.

Bloc 1. Objectes i significats.

Significats atribuïbles als objectes

Objectius

Aconseguir que els alumnes entenguin que els artistes, en les seves obres, poden utilitzar **objectes** molt diversos i amb finalitats expressives molt diferents.

En determinats casos, els objectes s'utilitzen com a sinònim de, o en substitució de, o al·ludint a, o referint-se a alguna cosa. Així, Miralda fa servir soldadets de plàstic blanc per construir algunes de les seves obres que fan al·lusió a la guerra, o bé imatges de sants i marededéus per fer referència a la religió.

En altres casos, però, no hi ha cap procés de substitució ni metafòric, sinó ben al contrari. Així, Tàpies incorpora un coixí real a la seva obra, no pas en substitució de res, sinó mostrant clarament i sense donar lloc a l'equívoc la seva presència física. O, de manera semblant, Pistoletto, en una de les seves obres, utilitza un mirall de grans dimensions fragmentat.

En altres casos, elements que tenen un ús determinat són emprats per a alguna cosa que no té res a veure amb la seva funció inicial, com és el cas de les peces de dòmino que utilitza Brossa per construir el mànec d'una escombra, o les cintes mètriques que fa servir Sterbak per fabricar-se una mena d'ungles postisses que li allarguen els dits. Els objectes canvien de context i interaccionen amb elements que els són estranys en els seus contextos originals, de manera que es conjuguen noves relacions dotades de significació, que cal cercar i descobrir.

Altres objectes apareixen modificats o transformats, de manera que la seva aparença inicial canvia: els artistes els pinten, trenquen, deformen o embruten, com ara les cartes de joc que els artistes del grup Dau al Set dibuixen per sobre, o el mapa que Noguera recobreix de fang.

Els artistes, en les seves obres, utilitzen “mecanismes” o desenvolupen estratègies molt diferents per incorporar-hi objectes, molts dels quals són d'ús quotidià. És interessant que examineu aquests mecanismes amb els alumnes.

Totes i cadascuna d'aquestes “operacions” realitzades pels artistes suposen maneres de veure, de fer i de treballar diferents i es poden aplicar sovint en el context escolar per estimular la creació per part dels alumnes.

Material que es requereix per desenvolupar el bloc

Fase 1

- Calaix gran, amb trenta objectes diferents (objectes quotidians, industrials, naturals, etc.).
- Estorettes d'escuma negra de 12 × 12 cm.

Fase 2

- Calaix gran, amb trenta objectes diferents (objectes quotidians, industrials, naturals, etc.).
- Estorettes d'escuma negra de 12 × 12 cm.
- Interactiu del cd-rom.

Els trenta objectes

Els trenta objectes del calaix han sigut seleccionats amb molta cura i seguint un procés complex que ha considerat múltiples criteris. Han sigut creats, construïts o adquirits per mitjà d'un procés que podríem dir-ne *artistanal*.

El criteri principal per incloure un objecte al calaix és que tingui una relació directa amb alguna de les obres d'art de la Col·lecció que hem seleccionat. És a dir, cadascun dels objectes que hi trobareu és present o forma part d'una obra d'art determinada, que podreu veure en l'interactiu que forma part del material didàctic. Això no vol dir que cadascun dels objectes sigui idèntic al corresponent que utilitza l'artista, però sí que hi manté una relació evident, que s'estableix a diferents nivells en cada cas. Les diferències i les similituds que hi ha entre els objectes que teniu a l'abast i els que han fet servir els artistes permetran establir processos de comparació interessants.

En la major part dels casos, canvien les mides i/o l'escala, però en d'altres, no. Trobareu, per exemple, una escombra de 10 cm de llargada i una peça de dòmino, totes dues relacionables amb l'obra *Poema objecte* de Brossa, que consisteix en una escombra de mida real amb un mànec fet de peces de dòmino. La nostra escombra canvia d'escala, però la fitxa, no.

Hi ha molts objectes que no són de debò allò que volen representar, com ara la rajola de xocolata, que és de plàstic, o bé els bitllets, que no tenen valor real. Però n'hi ha d'altres que sí que són de debò, com per exemple el quars, el sobre de llavors o la cinta mètrica.

Hi ha relacions més simples, i d'altres una mica més complexes, que costarà més o menys d'establir en funció de l'edat dels

alumnes. Algunes exigeixen un cert nivell d'abstracció. Podria ser el cas d'unes postals desplegable amb imatges de l'interior i l'exterior del Museu, que es relacionen amb una obra de Perejaume anomenada *Postaler*, en la qual l'artista ha substituït les tradicionals postals que s'exhibeixen en els expositors de les botigues, per miralls de la mateixa mida, que en comptes d'oferir-nos una imatge congelada d'un paisatge, una ciutat, etc. reflecteixen l'entorn on siguin ubicats. O també el cas d'un sac d'arpillera amb un rètol imprès que es relaciona amb una pintura de Millares en la qual l'artista ha emprat roba d'arpillera en substitució de la tela habitual del quadre.

Alguns objectes es relacionen amb una sola obra d'un artista, i d'altres es relacionen amb diverses obres de diversos artistes. En aquests casos, el diferent ús que fan diferents artistes del mateix element pot contribuir a entendre la possibilitat d'alternatives d'usos o d'atribució de significats al mateix objecte.

Per facilitar-vos la feina, us indiquem quina és la relació pensada inicialment entre cadascun dels objectes i l'obra d'art en la qual apareixen.¹ Això no vol dir que no hi pugui haver d'altres relacions no establertes ni especificades; aquest aspecte, precisament, és un dels que us animarem a explotar amb els alumnes: l'establiment de noves associacions entre els objectes i les obres.

Els objectes han sigut escollits, també, pensant que els alumnes els puguin identificar i reconèixer amb facilitat. Per regla general, pertanyen al seu món proper. Així, hi ha diverses joguines i objectes d'ús quotidià, alguns dels quals fan servir

.....
1 Vegeu l'apartat "Artistes, obres i objectes relacionats" al final de la guia.

especialment els adults, i altres, els nens. Pot ser que en algun cas, segons quina sigui l'edat dels nois i noies amb els quals estigueu treballant, o la seva procedència cultural, aquests desconeguin algun dels objectes del calaix. És una bona ocasió per descobrir coses noves, que a més poden ser desconegudes per a uns però no per a d'altres, amb la qual cosa es pot aprofitar per afavorir l'intercanvi de coneixements entre els mateixos alumnes.

La diversitat d'elements que conté aquest “calaix de sastre” constitueix un recurs afegit. Aprofiteu-la, doncs, per a tot allò que se us acudeixi.

L'interactiu

L'interactiu es troba en el cd-rom que hi ha al calaix amb tapa de fusta. Aquest programa us permetrà conèixer algunes de les obres de vint-i-nou artistes diferents que formen part de la Col·lecció del MACBA i descobrir de quina manera els objectes amb els quals haureu treballat (jugant-hi, experimentant, etc.) i sobre els quals haureu parlat (imaginat, recordat, etc.) són utilitzats per aquests artistes en algunes de les seves obres.

L'interactiu es compon d'imatges i textos als quals es pot accedir de diverses maneres i sense seguir un recorregut lineal. Inicialment us trobareu una pantalla amb dues opcions: “Artistes” i “Objectes”, que permeten triar la manera d'entrar a l'interactiu. Són dues “portes d'entrada” diferents que, no obstant això, condueixen a la mateixa informació, encara que seguint un ordre diferent.

Si es clica sobre “Artistes”, es desplega una llista amb els cognoms dels vint-i-nou artistes que hem triat, ordenats

alfabèticament. I quan es clica sobre “Objectes”, apareix una pantalla amb les fotografies dels trenta objectes que hi ha allotjats al calaix gran amb compartiments, ordenats de la mateixa manera.

La informació que conté l'interactiu està organitzada en tres unitats bàsiques diferents: “Imatge”, “Artista” i “Obra”. Aquestes unitats es corresponen amb el menú que trobareu a la part inferior de la pantalla, un cop hagueu fet clic sobre qualsevol artista o qualsevol objecte. Si l'artista o l'objecte triat només té una obra associada, hi entrareu directament. En canvi, si en té més d'una, trobareu un menú intermedi amb les obres que podeu triar. El botó de “retorn” sempre us porta al menú anterior.

En aquesta unitat d'informació anomenada “Imatge” sempre trobareu fotografies d'obres, acompanyades del seu títol original. Totes les fotografies són interactives: podeu buscar-hi les zones “sensibles” i, quan hi cliqueu al damunt, ampliareu la part de la imatge assenyalada. En el cas d'algunes obres, després del clic apareixeran altres opcions que no revelarem per reservar-vos alguna sorpresa.

Poden haver-hi entre una i deu zones interactives. Si voleu assegurar-vos d'haver-les vistes totes, podeu recórrer al botó de “pista” que hi ha a la part inferior dreta i té forma de signe d'interrogació. Quan hi passeu el cursor per sobre, observareu que les zones interactives a descobrir queden ressaltades, per facilitar-ne la descoberta.

El menú que apareix a la part inferior de la pantalla us permet canviar d'unitat d'informació (“Imatge”, “Artista” i “Obra”) quan vulgueu i en l'ordre que desitgeu. Si cliqueu sobre “Artista”, accedireu a una nova pantalla on trobareu una foto de l'artista

en qüestió (excepte d'una, que no vol ser retratada) i una breu i sintètica informació de caire biogràfic. Si feu clic sobre l'opció "Obra", accedireu a una altra pantalla on hi ha la fitxa tècnica completa de l'obra, una imatge d'aquesta i una explicació.

Trobareu certes paraules dels textos ressaltades amb color groc; constitueixen un petit glossari de termes artístics. Si hi cliqueu a sobre, se us obrirà una finestra, que podeu tancar quan vulgueu, amb la definició del terme. Tots els textos que figuren entre cometes han sigut escrits pels mateixos artistes.

Si feu clic sobre "Imatge" tornareu a la pantalla on es mostren la fotografia o fotografies de les obres. Recordeu que la fletxa de "retorn" permet tornar al menú anterior.

Us familiaritzareu ràpidament amb les opcions de navegació de l'interactiu, perquè té una estructura senzilla que, tot i això, permet efectuar múltiples recorreguts diferents per accedir a la informació. Es pot veure i llegir només allò que interressi i entrar tant per la pantalla amb els cognoms dels artistes com per la pantalla dels objectes. Insistim que totes dues possibilitats us permeten accedir a la mateixa informació; ara bé, és molt diferent utilitzar una opció o l'altra. Ho comentarem més avall.

L'interactiu ofereix la possibilitat de ser utilitzat de diverses maneres i en diferents ocasions, tant per part del professorat com per part de l'alumnat. Fer-ne ús és imprescindible per desenvolupar la segona fase d'aquest primer bloc d'activitats, com llegireu més avall; però, al marge d'això, esperem que pugui contribuir a incrementar el vostre coneixement i/o bagatge personal sobre l'art contemporani, així com el dels vostres alumnes. És evident que els infants més menuts no podran llegir els textos, però sempre podreu adaptar per a cada nivell

la informació que contenen. Els nois i noies més grans podran utilitzar l'interactiu amb una autonomia total.

Activitats

Fase 1

La primera fase d'aquest bloc consisteix a utilitzar els objectes del calaix per observar-los, examinar-los, parlar-ne, pensar-hi, associar-hi idees i evocar records, sense que calgui fer referència al treball dels artistes.

En primer lloc, caldrà repartir els objectes entre els alumnes. Recomanem que cada persona tingui un element propi, encara que l'activitat es podrà fer individualment o en grup, o bé combinant les dues alternatives.

Per repartir els objectes entre els nois i noies, podeu fer servir diferents criteris i procediments, però és interessant que considereu aquesta senzilla operació com una activitat potencialment significativa. Decidiu abans, però, si hi ha cap objecte que heu de treure del joc per motius de seguretat o d'altres. En funció del nombre d'elements que us quedin disponibles, penseu en si és convenient, adequat o operatiu deixar triar a cada alumne un objecte, o bé que en feu vosaltres el repartiment. Es poden combinar les dues opcions si, per exemple, formeu grups de cinc persones i lliureu al grup cinc objectes diferents que s'hagin de repartir, operació que implicarà haver d'arribar entre ells a un acord. O bé podeu fer-ho a la sort, fent que agafin paperets numerats de l'1 al 30 (prèviament preparats) que identifiquin els compartiments seguint l'ordre de fileres d'esquerra a dreta i de dalt a baix.

En el moment de lliurar l'objecte a cadascun dels nois i noies, doneu-li, també, una de les estorettes d'escuma perquè hi posi l'objecte al damunt. D'aquesta manera, cadascú se'l pot col·locar a la seva taula, amb certa cura, damunt de l'estoreta, per evitar la possibilitat que rodi o que caigui. Recordeu, també, fer les advertències que considereu necessàries sobre no posar-se els objectes a la boca, no intentar obrir les ampolletes o la capseta, manipular les coses amb cura, etc.

Què en saben, dels objectes

Animeu, ara, cada noi o noia a observar i examinar detingudament el seu objecte. Pot ser apropiat que cadascun d'ells disposi d'un paper per dibuixar-lo, o per anotar-ne el nom.

A continuació podeu començar una roda d'intervencions fent-los preguntes com les següents: ¿què és, això?, ¿té més d'un nom?, ¿com és (color, forma, textura, etc.)?, ¿de què està fet?, ¿és de debò o de juguina?, ¿per a què s'utilitza?, ¿qui el fa servir?, ¿quan o en quines ocasions s'utilitza?, ¿en quins contextos o escenaris es fa servir?, ¿en coneixes altres de semblants?, etcètera.

Podem fer un munt de preguntes diferents sobre l'objecte i el seu context. En funció de l'edat dels alumnes, pot ser recomanable formular-ne només unes quantes, o bé altres de diferents d'aquestes que us suggerim. El més interessant és que intenteu establir relacions amb conceptes de diverses àrees de coneixement i amb situacions viscudes pels nens i els joves. Així, hi ha objectes que us permetran parlar d'oficis, tot tenint present qui els han fabricats, o bé qui els utilitzen; d'altres us permetran parlar de materials; d'altres, de coses de menjar, i

també de bons hàbits alimentaris; d'altres, del lleure i de com ocupar el temps lliure, etc.

És molt important que tothom qui hi participi tingui oportunitat de parlar del seu objecte. Es tracta, en principi, de comprovar el que saben sobre l'objecte en qüestió, tot acceptant i promovent en tot moment el diàleg, la reflexió i l'intercanvi d'informació entre ells. Haureu de moderar la conversa intervenint-hi per completar explicacions, corregir errors de concepte, reconduir intervencions, etc.

En què els fa pensar

A continuació podeu demanar als alumnes que pensin en idees que els vinguin al cap en veure, tocar i manipular l'objecte. Cal no posar-los limitacions: pot ser que aportin idees ràpides i espontànies sorgides per associació (paraules, frases curtes, etc.), o bé que evoquin records d'experiències passades lligades a l'objecte, o bé que imaginin situacions, etc. La diversitat de pensaments suggerits esdevindrà un recurs a utilitzar més endavant.

Podria ser, per exemple, que el noi o noia que hagi rebut el sac d'arpillera amb el rètol "Arròs" imprès, indiqués diferents coses en les quals ha pensat: en un sac de patates, en els arrossars de la localitat on estueja, en l'arròs a la cassola, en els beneficis i els inconvenients que poden representar les varietats transgèniques d'arròs, etc.

Com que proposem no imposar-los limitacions, les respostes, les idees assenyalades pels alumnes, han de ser totes igual de vàlides. No s'hi val dir a algú que ha associat "malament" o que el seu record o comentari no és pertinent. Si hi ha dubtes,

valdrà la pena demanar explicacions detallades als nois i noies, i ajudar-los a expressar-se amb llibertat. Sí que es pot limitar, és clar, el nombre d'idees o de records que hi pot aportar cadascú; cinc com a màxim i una com a mínim per objecte, per exemple. I això, sobretot, per poder “controlar” la durada de l'activitat i fer que tothom hi participi.

És evident que l'edat i l'experiència de cadascú seran factors que condicionaran les idees i explicacions aparegudes en la conversa, però tothom pot parlar i aportar coses al diàleg sense por d'equivocar-se, perquè el que es planteja no és encertar la resposta a una pregunta, sinó expressar el que es cregui convenient en relació amb un objecte determinat, i això és una cosa que tothom pot fer, independentment de l'edat que tingui o l'experiència relacionada amb l'objecte.

Pot ser interessant deixar constància escrita d'aquests dos processos (què saben de l'objecte, i en quines coses els fa pensar), perquè valdrà la pena anar desenvolupant l'activitat tenint presents les idees particulars generades pels objectes, per poder aprofitar les que siguin més significatives i més interessants per als alumnes.

Si aquests han dibuixat el seu objecte al començament de l'activitat, pot ser adequat escriure al mateix full la informació sobre l'objecte que es consideri pertinent, o bé les idees associades. Penseu en la gran quantitat d'alternatives que hi ha: anotacions individuals, de grup o col·lectives, utilitzant suports diferents com ara paper, pissarra o d'altres, apuntant vosaltres, etc.

De la mateixa manera que passava en la primera proposta, es tracta que els alumnes comparteixin aquesta associació d'idees, records, experiències, etc. recurrent al diàleg i la reflexió. Cal

dinamitzar converses amb tot el grup per tal que tothom pugui, no només veure els objectes dels altres, sinó també escoltar el que ha pensat cadascú del seu objecte. La conversa ha de donar peu que la resta d'alumnes hi intervinguin ordenadament aportant-hi noves idees i associacions, o bé declarant que ells també associen coses semblants a un objecte que té un altre company o companya.

Depenent de l'edat dels alumnes, podeu diferenciar perfectament el que serien records o experiències, del que serien idees associades, de manera que pugueu fer diverses rondes en una de les quals es parli pròpiament de records, en d'altres d'idees flaix, etc.

Aquesta dinàmica ha de conduir a veure que els objectes tenen significats diferents per a cadascú. Sovint perquè els associem a idees i experiències també diferents. No es tracta que hi hagi associacions millors o pitjors, sinó que n'hi hagi. Per posar un exemple, pensem en una rajola de xocolata. Podria ser que una persona associés aquest dolç a la idea de guerra i que, en canvi, una altra l'associés a tenir mal de cap, i una altra, a berenar a casa els avis. La primera podria ser originària d'una altra regió del món i haver sigut testimoni de primera línia de conflictes bèl·lics. Potser en alguna ocasió aquest infant o jove hauria rebut dels soldats de la ONU alguna presa de xocolata. La segona persona podria ser que patís de mal de cap sovint i que el metge li hagués recomanat no prendre xocolata, ni altres aliments similars, per evitar-lo. I la tercera podria ser que, per berenar, acostumés a prendre pa amb xocolata a casa els avis. Inicialment podria ser que aquestes associacions causessin sorpresa en els companys; però, si es dóna l'oportunitat a cada alumne perquè expressi i expliqui les seves idees, sentiments i records, els altres segurament podran entendre aquelles associacions.

Cadascuna d'aquestes persones hauria tingut experiències molt diferents lligades a la xocolata, la qual cosa donaria com a resultat les diferents associacions que hem establert per construir l'exemple. Aquestes qüestions i d'altres són les que condicionen els processos d'atribució de significats d'objectes i materials per part dels artistes, aspecte del qual parlarem en la fase 2 d'aquest bloc.

Establir associacions entre els objectes

La diversitat d'atribució de significats possibilitarà també establir relacions diferents entre els objectes del calaix, i pot donar peu a desenvolupar una activitat concreta que consisteixi a examinar-ne el contingut global i animar els alumnes a establir grups amb els objectes, tot aplicant-hi els criteris que els semblin pertinents, de caire objectiu o subjectiu.

Els criteris objectius podrien fer referència a categories com ara les següents: joguines, aliments, coses antigues, objectes de mentida i objectes de debò, etc. No importa que els grups establerts suscitin dubtes sobre la pertinença d'un objecte a un grup o a un altre. Si el context ho permet, seria preferible que els criteris i les categories fossin establerts o enunciats pels mateixos alumnes, en comptes de suggerir-les el mestre o professor.

Els criteris subjectius podrien consistir a agrupar objectes que remetessin a una mateixa idea o concepte, com ara la guerra, la infantesa, la vellesa o la bellesa. Si heu anat prenent nota de les idees aparegudes en les converses de grup, aquestes us poden servir de referència per fer propostes concretes.

Si tornem a l'exemple sobre la rajola de xocolata i parlem d'establir relacions entre els objectes del calaix, podria ser que l'infant o jove vingut d'un altre país relacionés la xocolata i el soldat de plàstic, pels motius que ja hem comentat, i podria ser que, en aquesta associació entorn de la guerra, també hi volgués incloure la imatge de la Mare de Déu de la Mercè, pels motius que podeu imaginar. Altres persones amb altres vivències potser no trobarien gaires elements que els fessin pensar en la guerra.

Fins ara hem plantejat les activitats pensant que cada alumne tingués un objecte, però també és interessant dissenyar exercicis diferents al voltant de les propostes suggerides, fent que els alumnes comparteixin els objectes i treballant a partir d'uns quants de diferents. Per exemple, entre tots els membres del grup o de dos en dos, es podrien intercanviar els objectes. Exploreu alternatives que poden ser interessants, intentant combinar agrupaments diferents que promoguin la reflexió i el diàleg a diferents escales. Això pot condicionar o influir, també, en la manera com es recullin les idees suggerides.

Invertir l'associació

El que hem proposat fins ara seguia una direcció determinada: partia dels objectes i anava a cercar significats, idees, conceptes. Ara suggerim que feu el contrari, que treballau a partir d'idees i aneu a cercar objectes que les puguin expressar.

Tenint presents els diàlegs desenvolupats pels nois i noies i les idees que s'hagin pogut anar posant en relleu en cada grup en les activitats suggerides fins ara, demaneu-los que, a partir de determinades idees, busquin algun objecte que hi pugui fer referència. Podeu fer l'exercici de múltiples maneres, i també

diverses vegades de formes diferents, com ho considereu més adient.

Es podria proposar a tot el grup la mateixa idea, bé exposant-la directament, o bé fent ús d'una estratègia que consisteixi a lliurar un sobre a cada alumne indicant-li que a dins trobarà una paraula que serà el punt de partida de la seva recerca objectual. Segons com es plantegi, a dins dels sobres hi pot haver exactament la mateixa paraula o frase per a tothom, o bé proposar-ne de diferents.

Podrien ser paraules com ara: “guerra”, “injustícia”, “bellesa”, “soledat”, “estimació”, “amistat”, “joc”, etc., o bé frases com ara: “record alegre d’infantesa”, “sensació de soledat”, “somni bonic”, “pobresa i fam”, o qualsevol altra idea que considereu adequada. Molt millor si són coses suggerides pels mateixos alumnes, perquè d’aquesta manera s’adonaran de la quantitat de coses sobre les quals un pot pensar i treballar. Tornem a insistir que el treball previ realitzat a l’aula ha de servir per seleccionar qüestions interessants per al grup. I el més lògic és pensar que aquestes canviaran en funció de cada classe.

Hi ha milers de possibilitats diferents, segons sigui el tema proposat inicialment per desenvolupar la recerca d’un objecte que hi faci referència d’una manera o altra. Es tractaria, també, en aquest cas, de no posar excessives limitacions a aquesta recerca objectual, excepte, potser, sobre qüestions com ara la mida dels objectes o la quantitat d’aquests.

Si els nois i noies han estat investigant prèviament sobre els significats que cadascun atribueix als objectes, es fàcil que puguin fer l’operació a la inversa i cercar algun objecte que pugui expressar una idea determinada o fer-hi referència.

És fàcil adonar-se de la gran quantitat de respostes diferents que pot promoure l'activitat que us proposem, depenent de com es plantegi. Serà interessant valorar diferents tipus d'agrupació per treballar (individualment, de dos en dos, en grups, etc.) i estar molt atent a les aportacions dels alumnes, perquè aquestes poden donar peu a introduir activitats inicialment no planificades.

Si, per exemple, es proposa a tothom el mateix punt de partida per iniciar la recerca objectual, serà molt enriquidor veure les diferents "solucions" a què arriba cadascú, perquè de ben segur que l'establiment d'associacions i relacions a partir de la mateixa idea serà molt diferent per a cada alumne, i això els ajudarà a entendre l'ús divers que fan els artistes dels objectes.

Pot ser adequat examinar conjuntament a l'aula les idees proposades abans de demanar-los que cerquin un objecte que hi faci referència. Així, si la proposta consisteix a treballar al voltant del concepte de bellesa, inicialment val la pena reflexionar i dialogar amb els alumnes sobre el significat de la bellesa, els atributs que la identifiquen, les coses que es fan les persones per intentar ser belles, etc. L'edat dels alumnes serà determinant, atès que els significats derivats d'un mateix concepte podran ser ben diversos segons es treballi, per exemple, amb alumnes d'educació infantil o amb alumnes de cicle mitjà, o de secundària. Amb relació a la bellesa, podria ser que fessin referència a qüestions com ara: anar ben pentinats o nets, el color dels ulls, les proporcions del cos, la indumentària, les *top models* o la cirurgia estètica, o bé que la cosa derivés cap a la bellesa interna: la bondat, l'estimació envers els altres, etc.

Com en les propostes anteriors, es tractaria que, un cop feta la recerca objectual, tothom tingués oportunitat de mostrar a

la resta de companys l'objecte triat, i explicar els motius pels quals l'han escollit. Caldrà desenvolupar una conversa en grup, animant-los a explicar, també, el procés seguit i les possibilitats que han desestimats; d'aquesta manera, s'adonaran de les possibilitats diverses d'expressar-se que hi ha en relació amb un mateix assumpte, utilitzant, a més, objectes.

Reemplaçar el contingut del calaix

El que hem proposat fins ara era partir d'objectes i cercar idees relacionades, connectar objectes entre si, i després invertir el procés i cercar objectes a partir d'idees determinades. I ara proposem partir d'un objecte, buscar una idea relacionada, i després tornar a connectar aquesta amb un objecte diferent, que reemplaci el primer, de manera que s'activen tots els procediments treballats amb anterioritat.

Cadascun dels objectes del calaix deu haver suscitat pensaments diferents en els alumnes. És possible que l'escombra els hagi recordat el conte de "La rateta que escombrava l'escaleta" o els partits de *quidditch* que disputa en Harry Potter. Si és així, podríeu demanar-los que cerquessin un objecte que també fes referència al conte de la rateta o bé a les novel·les de J.R. Rowling, però que no fos una escombra. Podria ser un dineret, o bé un llacet, com el que es va comprar la rateta per estar guapa, o bé una vareta per fer màgia, etc.

Cada objecte estimularà pensaments diferents en cada infant o jove, de manera que el procés d'anar reemplaçant el contingut del calaix per elements que ells aportin i facin referència als pensaments que els hagi suscitat cada objecte, pot ser molt interessant i atractiu per als mateixos alumnes, que construïran, així, el seu propi calaix de recursos.

La mida dels compartiments del calaix podria ser una limitació en aquesta nova recerca objectual; és a dir, si voleu que els objectes hi puguin cabre, cal que tinguin una mida apropiada per poder-hi ser allotjats, la qual cosa potser dificultarà la recerca. Però potser no cal que hi càpiguen dins i la grandària no importa. Valoreu-ho vosaltres mateixos i decidiu.

Una altra vegada indiquem que es tracta de compartir en grup la feina realitzada, de manera que cadascú pugui mostrar i explicar a la resta l'objecte que ha portat i els motius pels quals l'ha seleccionat.

Com veieu, és impossible oferir-vos una llista d'idees o solucions adequades, perquè les possibilitats són infinites. I és en aquest sentit que queda garantida l'experiència d'èxit a què ens referíem al principi. Associar és una operació que no pot fer malament ningú, sempre que hi hagi una raó que justifiqui l'associació i que es pugui explicar, per estranya que d'entrada pugui semblar.

Fase 2

En aquesta fase, és imprescindible treballar amb l'interactiu del cd-rom, a través del qual es tracta que els alumnes descobreixin de quina manera els artistes han utilitzat o incorporat a les seves obres els trenta objectes del calaix gran, amb els quals han d'haver tingut oportunitat de treballar prèviament.

Per poder veure l'interactiu, el millor seria poder disposar d'un canó i d'un espai adequat que permeti desenvolupar una conversa de grup. No obstant això, també pot ser adequat

treballar amb diversos ordinadors. Tot dependrà de la dinàmica que us interressi donar a la sessió i també de les possibilitats tècniques que tingueu a l'abast, així com altres qüestions que haureu de valorar vosaltres mateixos.

Seria recomanable tornar a repartir a cada alumne l'objecte amb el qual ha treballat i l'estoreta d'escuma. Si això no és possible, en substitució dels objectes podeu emprar unes imatges que es poden imprimir obrint l'arxiu en format pdf anomenat "Fotografies dels objectes", que trobareu també al cd-rom. Aquestes imatges pot ser que siguin lleugerament diferents en alguns casos als elements amb què hagueu treballat; pot haver-hi variacions, segons la caixa que estigieu utilitzant. Pot ser el cas, per exemple, de les cartes de jugar, ja que difícilment coincidirán el número i el coll, o bé els casos d'una reixeta de plàstic blanc que ha estat tallada a mà de manera desigual, o els animals de plàstic i la pilota (hi ha colors i models diferents), etc.

Abans de començar a visionar l'interactiu, cal que expliqueu als alumnes que l'exercici que els proposeu fer a continuació consisteix a fixar-se molt bé en les obres dels artistes que veuran, i a descobrir el seu objecte formant part d'aquestes obres, però també es tracta que es fixin i pensin si l'objecte que ells tenen té a veure d'alguna manera amb l'obra en qüestió, malgrat que no en formi part o no sigui visible.

Per començar, obriu l'interactiu clicant sobre la icona d'ExpressArt i **seleccioneu el menú "Artistes"**. Cliqueu a continuació en el primer artista que trobeu o bé en qualsevol altre, ja que no és imprescindible seguir un ordre.

Cada vegada que efectueu aquesta operació anireu a parar, tal com hem explicat, a la unitat d'informació anomenada

“Imatge”, en la qual sempre hi ha l’obra o obres de l’artista seleccionat.

Convideu els alumnes a fixar-se bé en l’obra que hagueu triat, i examineu també totes les zones que permeten veure-la més detalladament. Pot passar que a la imatge principal no sigui possible diferenciar o localitzar cap objecte, però que sí que ho sigui a les imatges ampliades.

Com ja hem comentat, en la major part dels casos la relació és molt evident perquè l’objecte és molt similar a algun altre que apareix en les obres. És el cas, per exemple, d’una xapa pràcticament idèntica a la que utilitza Mullican en una instal·lació, o bé el del soldadet de plàstic blanc que s’assembla molt als que empra Miralda en una de les seves obres. En altres casos, la relació és més subtil i exigeix un cert nivell d’abstracció, com ara la cadira, que es relaciona amb les obres de tres artistes, Ferrer, Tàpies i Meireles, o el sobre de llavors de pastanaga relacionat amb l’obra de Brehmer. La cadireta no és idèntica a les que fan servir o construeixen aquests tres artistes, però no deixen de ser cadires. I el sobre de pastanagues no és tampoc idèntic, però és clar que és un sobre de llavors de la mateixa planta.

Hi ha un tercer nivell de complexitat en què el vincle és encara una mica més complex d’establir, com ara entre les postals desplegable i l’obra de Perejaume anomenada *Postal*, o entre el sac d’arpillera i l’obra de Millares. En aquestes situacions, pot ser recomanable consultar el text de l’interactiu que proporciona informació sobre l’obra per acabar de deduir quina és la relació existent entre l’objecte que us hem proporcionat i l’obra d’un artista.

Amb els infants més petits potser caldrà una mica d'ajuda per part vostra. Si és així, mireu de proporcionar-los pistes perquè finalment puguin deduir-ho.

Més amunt hem explicat que també cal donar opció que els alumnes relacionin el seu objecte amb una obra en què aquest no aparegui de forma explícita. Nosaltres hem establert tot un seguit de connexions entre els objectes i les obres, subjectes a una similitud bàsicament formal (amb algunes excepcions que acabem de comentar), però es poden establir moltes altres connexions si el criteri tendeix cap a una qüestió conceptual. Dos exemples: En una obra de Torres, es pot apreciar un tanc de plàstic de joguina que envesteix repetides vegades una construcció feta amb cartes de joc, fins que les fa caure. L'objecte que hem vinculat a aquesta obra és la carta de joc, però podria ser que l'infant o jove que tingués el soldadet de plàstic blanc trobés que el seu objecte també té relació amb aquesta obra encara que no hi surti cap soldat. Això pot ser degut al fet que és evident que aquesta obra fa referència a la guerra, de la mateixa manera que ho podria fer el soldadet. També hi ha una obra de Pazos que consisteix en una escombria en la qual l'artista ha substituït el mànec habitual per un tros d'una guitarra, amb un recollidor al costat, que té unes notes musicals a sobre. L'objecte que hem vinculat a aquesta obra és l'escombreta, però podria ser que el noi o noia que tingués la partitura trobés que també pot relacionar el seu objecte amb aquesta obra per motius prou evidents.

Aquest dos exemples demostren que hi ha aquesta possibilitat d'establir connexions no preestablertes entre els objectes i les obres que hi ha a l'interactiu. El fet que passi això no és pas casual o circumstancial; és absolutament intencionat i un dels aspectes que, des de la nostra perspectiva, fa més interessant el procés que plantegem.

És fàcil entendre a continuació per quin motiu us encoratgem a utilitzar l'interactiu accedint a les imatges de les obres des de l'opció "Artistes". Fent-ho d'aquesta manera, la relació entre els objectes i les obres l'han de descobrir i/o establir els alumnes. Si entreu per l'opció "Objectes", quan cliqueu sobre qualsevol d'aquests, automàticament la unitat "Imatge", a la qual anireu a parar, us mostrarà les obres que nosaltres, a priori, hem relacionat amb cada obra, de manera que ja no cal descobrir res, encara que es poden continuar establint altres associacions.

No obstant això, el fet de disposar de les dues opcions us pot ajudar a preparar per endavant les sessions amb els alumnes i també pot ser que després d'haver treballat un temps en grup els mateixos alumnes puguin fer servir l'interactiu amb autonomia i anar descobrint les obres que es relacionen amb cadascun dels objectes. En tot cas, la intenció és facilitar-vos al màxim el desenvolupament del projecte proporcionant-vos recursos variats i flexibles que pugueu adaptar a les circumstàncies.

És importantíssim estar molt atent al que diguin els alumnes, i intentar no coartar-los la llibertat d'expressió, per molt que en un primer moment les seves associacions causin sorpresa o desconcert. El més important és que argumentin l'associació establerta i que els animeu a expressar-se sense por d'equivocar-se i que, en acabat, els feliciteu per les seves aportacions.

El fet que els objectes que us hem proporcionat siguin, en la major part dels casos, diferents dels que usen els artistes ha de donar peu a iniciar una conversa sobre les semblances i les diferències entre aquests. De vegades seran pràcticament inexistents, però en d'altres poden ser relatives a aspectes com ara la mida, el material de què estan fets, la forma, com han sigut transformades, utilitzades, etc.

Cal desenvolupar un procés acurat d'observació i anar guiant la conversa perquè estableixin comparacions des de diferents perspectives. L'exercici de comparar té moltes possibilitats segons sigui el tipus d'agrupació i la dinàmica que decideu desenvolupar, com també la manera en què decideu recollir les observacions fetes (per escrit, amb dibuixos, etc.). Penseu-hi per tal de dissenyar les alternatives que en funció del grup us semblin més adients.

A continuació podeu portar a terme un altre exercici consistent a proposar als alumnes que enunciiïn hipòtesis sobre quins deuen ser els motius pels quals els artistes han utilitzat els objectes amb què han treballat, i quines devien ser les seves intencions expressives i/o comunicatives en relació amb cadascuna de les obres, tenint presents les activitats prèvies fetes durant la primera fase d'aquest bloc d'activitats, que tenen com a objectiu, entre altres coses, que els alumnes s'adonin que els objectes tenen la capacitat de generar i evocar idees, que poden ser diferents segons les persones.

No es tracta d'encertar res, sinó senzillament d'elucubrar, imaginar, proposar o suggerir explicacions tenint presents les idees pròpies. El fet que els alumnes hagin comentat les qualitats físiques dels objectes i els records que aquests evocuen, o hagin cercat objectes per expressar una idea determinada, els haurà fet competents per desenvolupar l'exercici que proposem.

En les unitats d'informació de l'interactiu relatives a les obres, trobareu explicacions sobre aquestes, que en alguns casos podreu contrastar amb les hipòtesis que hagin proposat els alumnes.

Podeu llegir en qualsevol moment que considereu oportú la informació que conté l'interactiu relativa als artistes.

No hi ha cap intenció expressa que els alumnes recordin tota la informació que us proporcionem, i menys encara que l'apreguin de memòria. Depenent de les dinàmiques desenvolupades i de l'edat dels infants i joves, ja decidireu si és adequat, oportú i/o convenient accedir als textos mentre realitzeu l'exercici d'associació, o bé posteriorment, o no fer-ho. Insistim en la idea que el que volem es oferir-vos recursos variats i flexibles.

Hi ha altres dades, com ara les relatives a les mides de les obres i els materials dels quals estan fetes, que pot ser interessant llegir i comentar. I també podeu fixar-vos en la data de creació i intentar relacionar-la amb esdeveniments històrics de la mateixa època, o bé podeu interessar-vos exclusivament pels títols i jugar a imaginar l'aparença de l'obra a partir d'aquests, o elucubrar sobre el seu possible significat, origen, etc., o bé crear altres obres (en altres formats si escau) amb el mateix títol.

Hi ha moltes possibilitats per desenvolupar les activitats d'aquesta fase, per tal d'adaptar-se a contextos i situacions particulars. Per això és interessant que examineu detalladament el contingut de l'interactiu abans d'utilitzar-lo amb els alumnes. En el cd-rom trobareu una carpeta amb les imatges de les obres que formen part de l'interactiu, per si us interessa imprimir-les per treballar-hi.

Tot el treball que us hem suggerit fins ara té com a objectiu, com hem dit a la introducció, aconseguir que els infants i joves gaudeixin de les obres d'art que fan els artistes i puguin establir-hi un diàleg lliure de prejudicis, partint de la pròpia experiència, que els porti a establir hipòtesis diferents sobre el treball dels artistes, tot fomentant el respecte per l'art com a

mitjà d'expressió. Ens donaríem per satisfets si els nois i noies mostressin interès i ganes de saber davant de les obres d'art i estiguessin disposats a observar-les amb atenció, i a establir processos de reflexió i diàleg al voltant seu, tot sabent que qualsevol obra expressa alguna cosa que de vegades cal anar descobrint, perquè no es veu o no es nota a primer cop d'ull, i també disposats a iniciar processos de recerca per tal d'esbrinar més coses sobre les obres i sobre els artistes.

És molt important que estiguen molt pendents de les intervencions, aportacions, expectatives, il·lusions, etc. dels vostres alumnes i que aprofiteu tot allò que sorgeixi de manera espontània durant el desenvolupament de les activitats, de cara a anar definint el vostre particular pla de treball en aquest projecte.

*

Animeu-vos a inventar altres activitats a partir dels objectes. Els podeu utilitzar per fer exercicis de percepció i de memòria, per dibuixar, per generar contes i narracions, o altres activitats relacionades amb l'aprenentatge de la llengua, etc.

Advertiment:

Totes les obres que apareixen a l'interactiu formen part de la Col·lecció MACBA, i per tant hi ha la possibilitat que en algun moment hi estiguin exposades.

No obstant això, quan vingueu al Museu, no hi trobareu mai la totalitat de les obres que hi ha a l'interactiu, i, depenent de la

programació d'exposicions del Museu i del moment del curs en què feu la visita, seran més o menys les que podreu veure a sales. Les que sí que trobareu exposades són altres obres que podreu conèixer sota el guiatge de l'equip d'educadors.

BLOC 2. Material, forma i grandària.

Significats atribuïbles a formes i materials

Objectius

Aconseguir que els alumnes sàpiguen que:

- els artistes utilitzen **materials** molt diversos en les seves obres, amb finalitats expressives diferents;
- una mateixa **forma**, configurada, feta o construïda amb materials diferents pot expressar coses també molt diferents;
- la **grandària** de les formes també esdevé un factor significatiu.

Els artistes usen una gran varietat de materials per fer les seves obres. No hi ha cap catàleg que els enumeri o contingui tots; són els mateixos artistes els qui decideixen els que volen emprar en funció del que volen expressar, i també en funció d'altres qüestions, de caràcter tècnic, per exemple.

Els materials tenen propietats físiques que els fan ser i comportar-se d'una manera determinada; ens referim a característiques com ara la duresa, la densitat, la flexibilitat, el color, la transparència, etc. Aquestes propietats determinen tant els procediments com les tècniques que es poden utilitzar per manipular-los. Així, mentre que per treballar la fusta es podria recórrer, per exemple, a la talla, per treballar el ferro caldria recórrer a la fosa, la forja o la soldadura, etc.

També podríem dir que els materials tenen unes propietats emotives, en tant que són capaços de provocar en nosaltres diferents sensacions i sentiments. No tenim la mateixa sensació

en tocar una superfície de marbre que en tocar-ne una de cartró ondulat, o de cera, o de vidre. En cadascun dels casos, la sensació tàctil experimentada pot donar lloc a percepcions i emocions diferents. Tampoc no hi ha un únic patró que relacioni cada material amb emocions concretes: aquestes depenen de diversos factors, entre els quals cal destacar l'experiència prèvia personal en relació amb cada material. Així, mentre que per a algú el marbre pot ser agradable i càlid, per a un altre pot ser desagradable i fred. Sovint les vivències passades van configurant significats particulars per a cadascuna de les coses amb què hem tingut relació, malgrat que hi ha, també, certs codis compartits, de caire més universal, que fan, per exemple, que fàcilment identifiquem un material com l'or amb la riquesa, i en canvi un altre com el cartró, amb la pobresa, i de forma quasi biunívoca.

Els artistes, el que fan és utilitzar materials d'acord amb la idea que volen expressar. Sovint la decisió d'emprar uns materials determinats forma part del procés de treball que desenvolupen per realitzar les seves obres, encara que en ocasions una troballa fortuïta pot desencadenar l'ús d'un material concret.

La suma de les propietats físiques i emotives dels objectes amb les vivències personals de l'artista i amb els significats de caire més universal que aquest els vulgui atribuir, determina la manera en què cadascun d'ells utilitzarà els diferents materials que té a l'abast.

L'art contemporani, com hem comentat, incorpora un munt de materials nous en relació amb els que podríem anomenar tradicionals (ferro, pedra, fusta, etc.), com ara materials orgànics i/o comestibles, teixits, productes químics com el sofre, fotografies, monitors de televisió, objectes de tota mena, i de

vegades els mateixos materials es converteixen en el centre del treball d'algun artista.

Material que es requereix per desenvolupar el bloc

- Calaix petit, amb quinze cubs de diferents materials i grandàries.
- Estoretes d'escuma negra de 12 × 12 cm.

Els quinze cubs

En aquest bloc, posem èmfasi en els materials, i per aquest motiu hem decidit treballar amb quinze elements fets de materials diferents, però tots configurats amb la mateixa forma: cúbica (amb petites diferències). Creiem que d'aquesta manera serà més fàcil veure i reconèixer les característiques particulars de cadascun dels materials.

El cub és una figura geomètrica clàssica que és present en obres d'art de totes les èpoques i que ha assolit en determinats moments un protagonisme intens, com per exemple dins el moviment o corrent minimalista. És usada de manera recurrent per diferents artistes, entre els quals n'hi ha alguns que formen part de la Col·lecció, com ara Judd o Byars.

El cub és una figura especialment “humana”, atès que és una forma pràcticament absent del món natural; només apareix en alguns minerals (pirita, halita, fluorita, etc.), producte de la cristallització a elevada pressió i temperatura. El cub és un poliedre regular format per sis cares quadrades. El quadrat, des

del punt de vista de la psicologia de la forma, és considerat estàtic i sever, la qual cosa explica la freqüent utilització que se'n fa per referir-se a conceptes com ara organització i construcció. El cub simbolitza la Terra i expressa idees d'estabilitat, solidesa i permanència.

La forma cúbica genera altres significats particulars, que poden variar extraordinàriament depenent del material amb el qual estigui feta, i depenent, també, de la seva mida. Així, és molt diferent un cub fet de marbre, que un fet d'escuma o un altre fet de paper, de la mateixa manera que és molt diferent un cub d'un centímetre que un de mig metre, que un de quatre metres.

Els cubs que us proporcionem oscil·len aproximadament entre 2 i 7 cm d'aresta. Cadascun està fet d'un material diferent.² N'hi ha quinze perquè estan pensats per ser compartits: un cub per a cada dos alumnes.

Hi ha petites diferències entre els cubs: n'hi ha que són una mica irregulars (pirita, vidre, plastilina, etc.), n'hi ha de massissos i n'hi ha que no ho són, alguns han sigut elaborats seguint processos artesans, i d'altres, de manera industrial, etc. Aquestes diferències serviran per parlar sobre la forma i veure la diversitat de possibilitats que hi ha, també, per configurar un cub.

.....
2 Vegeu l'apartat "Com són els cubs".

Activitats

En primer lloc, cal repartir entre els alumnes els cubs i les estorettes per posar-hi a sota, tenint presents els mateixos aspectes que hem comentat per al bloc 1, quan indicàvem com repartir els trenta objectes. En aquest cas, el material està pensat inicialment perquè els nois i noies disposin d'un cub per a cada dos, de manera que l'hagin de compartir amb un company. No obstant això, en funció del nombre d'alumnes del grup, i d'altres aspectes que considereu pertinents, podeu repartir els cubs com us vagi bé.

Un cop distribuïts, animeu els alumnes a examinar els cubs amb cura, i deixeu que suggereixin de quin material està fet cadascun. Proposeu-los, també, de dibuixar-los, si escau.

Com són els cubs

Hi ha materials que reconeixeran de seguida, i d'altres, no. Els alumnes que no sàpiguen de quin material és el seu cub, poden esperar a començar pròpiament l'exercici per tal de mirar d'endevinar-ho, deduir-ho o descobrir-ho.

Tant si el coneixen com si no, suggerim, en primer terme, començar a parlar sobre les característiques visibles i/o verificables de cadascun dels cubs que hagueu repartit. Podeu desenvolupar la conversa de maneres diferents, com ara organitzant l'ordre dels aspectes sobre els quals parlareu, que podrien ser: color, brillantor, transparència, duresa, pes, flexibilitat, textura, etc., de manera que feu rondes consecutives en les quals es parli només d'un d'aquests aspectes. Així, per exemple, si comenceu pel color, cada parella d'alumnes hauria

d'indicar a la resta el color del seu cub, tot utilitzant una sola paraula o més d'una, i mirant d'afinar, per exemple, els tons o els matisos, i recórrer a comparacions o metàfores, etc.

Imagineu que cada parella tingués el seu cub “amagat”, de manera que la resta de companys no el poguessin veure. L'exercici es podria desenvolupar de forma que es convertís en un joc de descoberta. Penseu en aquesta alternativa i en d'altres que puguin afavorir la motivació.

Pot ser interessant anar recollint per escrit les dades que surtin a la conversa, tot utilitzant, per exemple, el mateix full on s'hagi dibuixat el cub, o bé configurant fitxes per a cadascun, o fent servir qualsevol altre procediment que us sembli adequat. Atureu-vos a pensar en aquest aspecte, perquè només el fet de recollir les dades aparegudes en la conversa pot constituir una activitat significativa, especialment pel que fa a procediment. En qualsevol disciplina es recullen dades que després s'ordenen, analitzen, examinen, etc., a partir de les quals és possible més tard generar hipòtesis, etc. De fet, les dades acumulades haurien de contribuir a facilitar el reconeixement de materials als alumnes. Els que inicialment no sabien de què estava fet el seu cub, pot ser que, a mesura que es vagi parlant de les seves característiques, puguin deduir-ho, perquè en el transcurs de la conversa, per exemple, una determinada característica s'extrapoli a un grup determinat de materials, etc. Si no és així, informeu-los-en vosaltres, de manera que tothom acabi sabent de quin material és el seu cub.

En funció de l'edat dels nois i noies, hi ha aspectes que poden ser més adients per comentar-los que d'altres. Cadascuna d'aquestes característiques (color, textura, etc.) disposa d'un vocabulari específic per referir-s'hi. Estimuleu tant com pugueu i de maneres diverses l'ús d'adjectius, que siguin precisos i

exactes, per referir-se als materials que estiguin manipulant. En qualsevol disciplina és també important descriure les coses amb precisió.

Mentre parleu de com són els cubs, podeu desenvolupar petits exercicis complementaris a partir d'alguna de les característiques observades.

Experimentar

Constatar, verificar o mirar de comprovar algunes de les característiques dels cubs pot donar peu a desenvolupar petites activitats d'experimentació, com per exemple en relació amb el pes o amb la grandària. Podeu plantejar qüestions com ara la següent: “¿Quin és el cub que pesa més de tots?”, i mirar a continuació de dur a terme alguna operació de càlcul, bé estimatiu o bé exacte, tot utilitzant algun instrument de mesura. Depenent de l'edat dels alumnes, això pot servir per adonar-se que el volum d'un cos no té relació directa amb el seu pes, i aleshores potser podeu aprofitar per parlar del concepte de densitat.

També podria ser que utilitzéssiu diferents instruments com ara un regle, un peu de rei o una cinta mètrica, per mesurar cadascun dels cubs, o bé un imant per comprovar si algun dels cubs metàl·lics és de ferro o no, o una lupa per examinar detalladament les diferents superfícies, etc.

Pot ser pertinent, doncs, utilitzar els cubs a la classe de matemàtiques o a la de ciències naturals, i aprofitar-los per efectuar càlculs i operacions diversos i desenvolupar procediments diferents.

I també podeu utilitzar els cubs a la classe de plàstica, per experimentar, per exemple, l'efecte de la llum sobre els cossos i treballar a continuació sobre les ombres projectades.

Comparar, ordenar i agrupar

Partint, també, de les diferents característiques dels materials, podeu demanar als alumnes que els comparin, els ordenin i els agrupin. Seguint l'exemple anterior, pot ser adequat que, un cop esbrinat el pes de cadascun dels cubs, demanéssiu als nois i noies que els ordenessin de més pesant a més lleuger, o bé que els ordenessin segons la seva mida, de més gros a més petit. També pot ser interessant que estableixin criteris diferents per agrupar-los; així, potser es plantegen agrupar tots els cubs que són massissos, o bé tots els que requeririen l'ús d'eines per ser deformats, etc.

L'edat dels alumnes serà determinant a l'hora de dissenyar les diferents activitats; sempre hi haurà conceptes més apropiats que d'altres per ser treballats amb els nois i noies.

Ubicar en un espai i descriure

Es poden desenvolupar també diferents activitats a partir d'ubicar els cubs sobre una determinada superfície o en un espai delimitat i demanar a continuació als alumnes que descriguin aquella ubicació, tenint present el que en saben. Podeu utilitzar el calaix més gran com a suport, tot posant damunt de la tapa de metacrilat l'estoreta més gran que us hem proporcionat. Escolliu-ne uns quants i disposeu-los a sobre de la manera que vulgueu. Els alumnes podrien construir frases com ara la següent: "El cub d'escuma flexible és situat a la dreta del

de fusta”, “El cub de metacrilat transparent és situat entre el de plastilina i el de ferro”, “Hi ha un cub de paper damunt del de parafina”, o “El cub de pedra és dins del d’alumini”.

Si invertiu l’exercici i doneu instruccions verbals als alumnes perquè els col·loquin ells, seguint les vostres indicacions, podreu constatar, també, el grau de comprensió que tenen de certs conceptes de situació espacial. Demaneu-los, per exemple, que col·loquin tots els cubs de plàstic en línia recta, o bé que posin el més petit sobre el més gros, o bé els transparents l’un al costat de l’altre. D’aquesta manera, quasi sense voler, estareu treballant aspectes de composició, que seran objecte d’atenció en el bloc d’activitats següent.

Tot i que algunes de les coses que hem proposat poden semblar d’entrada interessants per fer-les amb infants petits, i no pas amb els nois i noies més grans, penseu, per exemple, en una aula d’acollida de secundària, en què joves de diversos països treballen especialment qüestions de llengua i aprenen a comunicar-se i expressar-se en català. Molts d’aquests exercicis poden contribuir a assolir diversos objectius en un context com aquest, facilitant l’adquisició de vocabulari o la d’estructures gramaticals senzilles necessàries per poder aprendre qualsevol llengua.

*

A més de parlar de com són els materials, podeu iniciar altres converses sobre els usos que tenen els diversos materials, on es fan servir normalment, qui els utilitza, quan i qui els fabrica, quin origen tenen (orgànic o inorgànic) o quina és la seva composició, i tot allò que us pugui semblar interessant pensant, especialment, a relacionar-ho amb altres àrees de coneixement,

com ara la tecnologia o les ciències naturals, o amb altres continguts que estigueu treballant amb els alumnes.

Si preneu nota del vocabulari que vagi apareixent, podeu utilitzar-lo com a punt de partida per a altres activitats, bo i seguint, per exemple, la idea anterior d'invertir operacions, de manera que a partir de certes característiques definides mitjançant adjectius determinats, els alumnes hagin de cercar diferents materials que posseïxin aquestes característiques. Per exemple: cercar alguna cosa suau, blanca i brillant, o alguna cosa tova, aspra i opaca. Hi ha moltes combinacions possibles, i també moltes solucions adequades, a partir del mateix enunciat.

Què ens fan sentir quan els mirem i els toquem

L'activitat següent que proposem consisteix a tocar amb delicadesa els diferents cubs per tal de percebre'n la superfície a través del tacte, i mirar d'expressar, a continuació, la sensació que produeix aquest contacte tàctil. Les respostes de totes les persones seran igual d'adequades, atès que se'ls demana que expressin sensacions. Així doncs, encara que davant d'un mateix material dos alumnes expressin coses totalment oposades, això no representa cap problema. Es tractaria de compartir aquestes sensacions, de manera que els nois i noies fossin conscients de les seves i també de les diferents sensacions experimentades per la resta de companys. Això ha de conduir a veure que per a cadascun de nosaltres el contacte directe amb els materials provoca reaccions diferents. És possible, però, que també hi hagi coincidències.

Pot ser interessant tocar els cubs amb els ulls tapats per tal d'evitar interferències visuals en la percepció, i aprofitar, també, per jugar a endevinar quin és el material del cub en qüestió. En

l'activitat anterior han tingut l'oportunitat de veure'ls, tocar-los, descriure'ls i conèixer el nom dels materials de tots els cubs. No és imprescindible treballar amb els quinze cubs: podeu triar els que us interessin més, en funció dels objectius que vulgueu assolir.

Caldria desenvolupar l'activitat intentant incrementar l'ús del vocabulari pertinent i divers que pugui fer referència a múltiples aspectes.

Insistim en la qüestió de prendre nota, de la manera que considereu més adequada, de les aportacions que facin els nois i noies en descriure les seves sensacions. Com hem comentat abans, això és un recurs d'un gran potencial que hauríeu de tenir molt present per anar decidint l'evolució de les activitats i per establir, per exemple, connexions amb activitats d'altres àrees que estigueu duent a terme amb els alumnes.

En què ens fan pensar

Cada cub del calaix és diferent de la resta, tot i que n'hi ha que tenen la mateixa mida. Cadascun suscita pensaments diferents en els alumnes, relacionats amb experiències prèvies, vivències, etc. Es tracta que animeu els nois i noies a deixar fluir idees i records tot utilitzant els cubs com a estímul. Doneu-los un temps perquè hi puguin pensar, i a continuació organitzeu una conversa en la qual pugui participar tothom, i en la qual cadascú expliqui a la resta en quines coses el fa pensar el cub propi. Si l'exercici es fa de dos en dos, com hem suggerit a l'inici, el fet que dues persones expliquin el que pensen a partir del mateix element pot donar peu a constatar de nou la quantitat de coses diferents i/o diverses que podem pensar, associar, recordar, etc. en relació amb un element determinat.

Podeu establir dinàmiques molt diferents si jugueu amb el nombre de cubs i el nombre d'alumnes, i penseu en accions com ara rotació, relleu, etc. El temps que pugueu dedicar a l'activitat potser us condicionarà, de manera que, per exemple, podria ser apropiat seleccionar només cinc cubs diferents, fer-los passar per tots els nois i noies i utilitzar uns papers comunitaris per anar-hi escrivint les aportacions que els alumnes fessin sobre cadascun, de manera que després ho poguéssiu comentar, contrastar. I igual d'adequat podria ser que tothom tingués oportunitat de treballar amb tots els cubs.

Seguidament, podríeu plantejar un exercici en el qual tothom hagués de triar el cub que més apropiat els semblés per expressar algunes idees suggerides. Tornem a un exemple anterior: els demaneu que triïn el cub que, segons ells, més bé podria fer referència a la riquesa, i el que més bé podria fer referència a la pobresa. O bé l'un a la sensació de soledat, i l'altre, a la de companyia. El fet de proposar parells d'idees o conceptes contrastats, oposats o ben diferenciats, pot facilitar el desenvolupament de l'exercici. No descarteu, però, suggerir-ne més, o bé partir d'una sola idea.

Resolguem hipotèticament la proposta. Podria ser que, per referir-se a la riquesa, alguns escollissin el cub de pirita; d'altres, el de metacrilat, i d'altres, el més gros, independentment del material del qual estigués fet, etc. I podria ser que, pensant en la pobresa, escollissin el de porexpan, o bé el de cartró, o bé el més petit. De segur que els motius de cada elecció serien, a més, diferents, si més no en alguns aspectes, en cada alumne, malgrat haver escollit un mateix cub. Podria ser que la relació l'establissin tenint present el material del cub, o bé la seva grandària, o bé totes dues coses, o tenint presents altres aspectes de caire vivencial. Com que no hi ha una relació biunívoca establerta, en principi totes les eleccions han de

ser encertades, sempre que es puguin argumentar. Animeu els infants i joves a explicar tot allò que els ha conduïts a decidir-se per triar un cub determinat. És important que tothom escolti i respecti les idees dels altres.

Si es repeteix l'exercici diverses vegades amb idees diferents, podeu proposar després als alumnes que suggereixen ells altres conceptes, temes, etc. que puguin ser expressats d'alguna manera a través dels cubs, i, a partir de les seves propostes, tornar a desenvolupar la dinàmica que acabem de proposar.

I també podeu inventar altres situacions i demanar als nois i noies quin cub triarien per regalar a algú que s'estimen molt. ¿Quin escolliran?, ¿el de més valor?, ¿el que els sembli més bonic? ¿Quins motius els deuen haver impulsat a fer una determinada tria? I ¿quin escollirien per enviar per correu a un polític per fer-li saber que estan en desacord amb la falta de legislació per protegir espècies vegetals i animals amenaçades, o bé amb les baixes pensions que cobren els avis? ¿Necessitarien, potser, un cub que fos diferent al que us proporcionem? Etcètera, etcètera.

Fer composicions amb els cubs

Utilitzant els diferents cubs que us proporcionem, es poden fer petites construccions o composicions de caire experimental amb intencions expressives, o bé imprimint un caràcter absolutament lúdic a l'activitat.

Els infants més petits de segur que gaudiran inventant construccions amb els cubs, o jugant-hi a fer torres, túnels o passadissos, o imaginant, potser, que els cubs són edificis o bé

obstacles que cal anar esquivant mentre impulsen cotxes de joguina, etc.

Els nois i noies més grans poden fer construccions intentant posar de manifest o expressar qüestions que poden ser molt diverses i que poden anar des de senzills conceptes a idees més complexes.

Per exemple, podeu proposar que facin composicions simètriques o asimètriques, o que intentin posar de manifest la idea d'equilibri o la d'instabilitat, o bé que facin composicions simples o complexes, o que facin referència al concepte de jerarquia, o al d'ordre.

Cal que orienteu els alumnes i els feu pensar en la relació que s'estableix entre els diferents cubs quan, per dir-ho d'alguna manera, es relacionen entre si en un espai determinat. Així, per exemple, dos cubs de la mateixa mida posats l'un al costat de l'altre podrien expressar relacions d'igualtat, mentre que un de molt petit al costat d'un de molt gros podria remetre a la idea de desequilibri o desigualtat. Així mateix, pot produir significats diferents el fet que els cubs estiguin més propers o més distants entre si, i, evidentment, també la mena de material del qual estiguin fets.

Es pot limitar, o no, el nombre de cubs a utilitzar. Es pot combinar el treball individual amb el treball en grup, utilitzar espais o superfícies diferents per disposar-los-hi, realitzar composicions partint de les vostres propostes o deixar que els alumnes experimentin lliurement i després mostrin a la resta de companys el que han fet, etc.

Siguin quines siguin les opcions que desenvolupeu, recordeu que per a cadascuna de les propostes que pugueu fer hi hauria

d'haver sempre moltes solucions diferents adequades. Com en casos anteriors, el més important és que cadascú pugui explicar els motius que l'han conduït a disposar els cubs d'una manera determinada. No es tracta pas d'endevinar la combinació adequada, sinó d'examinar les possibilitats que ofereix la manipulació de cubs de diferents mides i materials en l'espai.

Continuar la col·lecció de cubs

Per finalitzar aquest bloc, us suggerim una darrera activitat, que consisteix senzillament a continuar la col·lecció de cubs que us hem proporcionat. Es tractaria que els alumnes en cerquessin d'altres de mides i materials diferents, o bé que en construïssin, i que posteriorment els utilitzéssiu per a tot allò que se us acudeixi.

Bloc 3. Composició, relacions en l'espai i significats.

Element, unitat i repetició

Objectius

Aconseguir que els alumnes entenguin que en una **composició**, realitzada a partir d'un conjunt d'elements iguals (quant a forma, a grandària i a material) disposats en un espai determinat, s'estableixen **relacions** entre els elements, dotades de **significació**. Aquestes relacions estan condicionades per les distàncies i les posicions entre els elements, per la quantitat que n'hi hagi, i també per les característiques o qualitats de l'espai on siguin ubicats.

El color o la textura també podrien tenir un paper significatiu si el mateix element tingués, per exemple, tons o textures diferents.

En una composició realitzada amb una certa quantitat d'elements de la mateixa forma (repetició), les variacions en la grandària o en el material constituent donarien lloc a noves relacions entre els elements i, per tant, a noves significacions.

Un altre objectiu d'aquest bloc és que els alumnes utilitzin bales de vidre per fer composicions i s'adonin de les possibilitats diferents que hi ha de disposar-les en l'espai, i de com la distribució pot fer emergir significats determinats. Es proposa que els alumnes treballin a la manera dels artistes, utilitzant una gran quantitat d'elements iguals, perquè l'experiència afavoreixi l'empatia tot proporcionant-los l'oportunitat de gaudir

des dels punts de vista estètic, emocional i intel·lectual del desenvolupament de procediments de treball que utilitzen els artistes. És important que els alumnes entenguin que un sol element, repetit un nombre de vegades determinat, és capaç de generar infinites composicions i, per tant, fer emergir múltiples significats.

Qualsevol obra es pot examinar en termes de composició. La composició es refereix a les relacions que s'estableixen entre els diversos elements que formen part d'una obra en l'espai on aquesta "existeix". Compondre implica, doncs, disposar i combinar. En una pintura, les relacions o combinacions entre els elements que en formen part (línies, colors, taques, etc.) tenen lloc dins l'espai delimitat per la tela o el suport que sigui. En una escultura, les relacions entre els elements tenen lloc en un espai tridimensional que en ocasions depassa la mateixa obra i inclou l'espai on aquesta està instal·lada, exposada o exhibida. En altres casos, l'espai de composició incorpora, també, una dimensió temporal, com ara les *performances*, en les quals l'obra es compon a partir de la suma d'escenes que es desenvolupen en el temps.

Les relacions que s'estableixen entre els elements o les diferents parts d'una obra poden ser molt diverses. Així hi haurà composicions en les quals els elements coexisteixin en un espai determinat sense tocar-se, altres en les que uns se superposin a d'altres, altres en les quals uns elements en continguin uns altres de més petits, etc. Això donarà lloc a composicions que podran ser equilibrades, simètriques, asimètriques, regulars, denses, complexes, senzilles, compactes, subtils i un llarg etcètera que seria inacabable.

Material que es requereix per desenvolupar el bloc

- Bossa de roba de sac amb cent bales de vidre.
- Estoreta negra de 37 × 44 cm.
- Calaix petit, amb quinze cubs de diferents materials i grandàries.

Sobre les bales

La bossa conté cent bales de la mateixa mida. Potser no caldrà utilitzar-les totes: ja ho decidireu en funció de les activitats que plantegeu.

Per facilitar-vos el treball, podeu utilitzar el calaix gran com a suport o superfície on disposar les bales per realitzar els diferents exercicis que us proposem. A la caixa d'embalatge, trobareu una estoreta negra de la mateixa mida que la tapa de metacrilat del calaix gran, per posar-la damunt seu, de manera que creareu una superfície de treball d'on difícilment cauran o es desplaçaran les bales, ja que el material impedeix que rodin lliurement i, a més, el marquet de la tapa els farà de topall.

Si considereu les bales poc apropiades per treballar amb els infants més petits, podeu reemplaçar-les per altres elements que considereu més adients, tenint present que hauria de ser un conjunt d'elements iguals quant a forma, grandària, material i color, si és possible. Tant podrien ser altres esferes, com cubs, piràmides o cilindres, o bé elements d'origen orgànic i amb formes irregulars.

Després de llegir les propostes, us costarà menys pensar en elements alternatius, si és que decidiu utilitzar-ne d'altres.

Activitats

Proposem encetar les activitats plantejant inicialment als nois i noies un procés de substitució per analogia, en relació amb les bales de vidre.

Hauran d'imaginar que cadascuna de les bales representa una persona. L'analogia pot estar donada per la forma, ja que podríem equiparar la forma del cap de les persones a la d'una bala. Les estries de colors podrien ser com els pensaments o les idees de la gent, que són diferents en cada cas, de la mateixa manera que ho són les bales, perquè no n'hi ha dues que siguin idèntiques, encara que sí molt semblants.

Podeu treballar amb els alumnes al voltant de l'analogia que us proposem, tot convidant-los a pensar i expressar altres similituds i/o diferències entre les bales i les persones, fixant-se en el moviment i en altres detalls. I també continuar la conversa establint analogies entre les bales i altres coses, o bé imaginant possibles analogies entre persones i altres elements que s'hi poguessin referir.

Pot ser apropiat recordar amb els alumnes algunes de les obres que hagueu vist a l'interactiu, i comentar alguns dels aspectes sobre els quals heu estat treballant, tant sobre el procés d'establir analogies entre objectes i elements i determinades idees que fan servir els artistes, com sobre l'estratègia de fer servir un mateix element moltes vegades per configurar una obra, com pot ser el cas de Miralda, que fa ús de milers de soldadets blancs, o bé Lamelas, que fa servir disset televisors en una de les seves obres.

Pensar en situacions humanes i distribuir les bales en un espai fent-hi referència

Repartiu les bales entre els alumnes, de manera equitativa, de manera que tothom en tingui el mateix nombre. Podeu començar repartint-ne només una, o bé unes quantes, com us sembli més adient. Penseu en la possibilitat de treballar en equip per resoldre algunes de les propostes. De fet, aquest bloc està pensat especialment per poder desenvolupar dinàmiques en les quals participi tothom per generar un sol treball en comú. El propòsit és utilitzar el més gran nombre possible de bales per arribar als objectius indicats, i això vol dir haver de sumar les bales que tindrà cadascun dels alumnes.

Demaneu-los que pensin en situacions diferents en les quals un grup de persones es trobin juntes en un espai determinat fent determinades tasques o accions. Servirien un grup d'alumnes fent classe, un grup de persones fent cua al carrer per comprar una entrada per al cinema, una manifestació en una plaça, un concert de rock o uns banyistes prenent el sol en una platja.

A partir de les situacions imaginades, proposeu-los que distribueixin en l'espai les bales, bo i tenint present com estan ubicades o distribuïdes en l'espai les persones que han imaginat.

Es pot començar per situacions senzilles en les quals intervinguin poques persones, i anar-ho complicant. Els enunciats molt senzills poden ajudar a entendre certes qüestions. Si demaneu, per exemple, un doble exercici que consisteixi a disposar en un espai dos amics que s'ho estan passant bé i dos amics que estiguin enfadats entre ells, és fàcil que ho expressin posant les bales molt properes en la primera situació, i molt separades en la segona. En aquest cas, la

ubicació en l'espai reflecteix la qualitat de la relació entre dues persones.

Si treballen en equip, podeu donar un temps a cada grup perquè faci la seva pròpia composició i després la mostri a la resta de companys, o bé podeu jugar amb tothom alhora de manera que, per torns, cada alumne vagi col·locant una bala en la superfície o espai on estiguen treballant. D'aquesta manera, potser allò que alguns alumnes, o vosaltres mateixos, hauríeu imaginat, no succeiria, perquè cada nova aportació podria variar les previsions que l'individu, o bé el grup, tingués sobre el resultat final de la composició.

Imaginem, per exemple, que els heu proposat que distribueixin les bales com si es tractés de persones fent cua per pagar en un supermercat i que els tres primers participants de la composició han col·locat en fila les seves bales. Apareix el quart participant i col·loca la seva bala al costat de l'última de la fila, en comptes de posar-la al darrere o a continuació. La primera reacció seria pensar que no ha entès la proposta, però li hauríem de demanar al noi o noia en qüestió que expliqués per què ha col·locat la bala al costat, i retardar els judicis, perquè potser la seva resposta seria que la seva bala era una persona que volia passar al davant de les altres, i aleshores estaria perfectament justificat que una bala estigués fora de la cua.

Seria interessant que disposéssiu d'unes quantes bales de mida més gran, que podeu introduir per expressar situacions en les quals, per exemple, els alumnes consideressin més adequat que hi hagués una o dues persones representades per bales més grosses que les altres, per motius que podrien ser diferents, com ara per qüestions lligades a l'edat, a l'experiència, a la saviesa o al poder.

Es poden imaginar múltiples situacions diferents, algunes de més senzilles i altres de més complexes. És interessant que els alumnes decideixin el nombre de bales que volen utilitzar en funció de la situació proposada.

Pot ser que l'espai on aneu disposant les bales per fer les composicions limiti en certs aspectes l'activitat, perquè, per exemple, calgués que fos més gran o bé que tingués una altra forma. Si això es posa en evidència, aprofiteu l'ocasió per parlar amb els alumnes de la importància de l'espai on es realitza una composició i de com aquest la condiciona, i cerqueu-ne d'altres en la mesura del que sigui possible, o bé parleu sobre quins serien més adients. Més avall hi ha una proposta que treballa aquest aspecte.

Distribuir les bales en un espai i després imaginar situacions

Seguint la tònica d'invertir els enunciats, us proposem que convideu els vostres alumnes a fer les composicions que vulguin sobre una superfície determinada, tot distribuint les bales en l'espai pensant només en termes de composició (densitat, equilibri, simetria, etc.), com ells prefereixin o decideixin en grup, fins i tot si ho volen fer d'una manera atzarosa o poc premeditada. Es tracta, bàsicament, de gaudir de les diferents composicions creades en l'espai. Recomanem fer servir el més gran nombre possible de bales i examinar les possibilitats que ofereix el factor quantitat per realitzar composicions.

A continuació, proposeu-los que imaginin situacions en les quals un grup de persones estiguin distribuïdes de la mateixa manera que les bales que ells han col·locat. Plantegeu-ho com un joc, en el qual tingui un bon paper la imaginació, i animeu-

los a recordar o inventar situacions, i a explicar-les a la resta de companys.

La diversitat de respostes possibles a la mateixa proposta, esdevé una qüestió interessant si tenim present que contínuament hi ha la intenció que els alumnes entenguin que tots nosaltres, igual que els artistes, podem atribuir significats diferents a una mateixa cosa.

Paral·lelament, estímulen converses en les quals es parli de com estan disposades les bales en l'espai on estiguen treballant, per tal de facilitar als alumnes la integració de conceptes relatius a la composició, a partir de les que ells hagin produït i estiguin visualitzant.

També pot ser interessant treballar amb poques bales i veure les diferències que es produeixen en les composicions realitzades quan canvia el nombre d'elements utilitzats. Les diferències poden ser relatives a la distribució, i també al significat i a les sensacions i emocions que generen.

Si inicialment heu estat explorant i/o establint altres analogies entre les bales i altres sers vius o objectes, etc., de manera que les bales es converteixen en gallines o cotxes, o bé poseu algunes limitacions i decidiu que les bales només representen nens, o bé només avis, etc., aleshores les possibilitats es multipliquen.

Definir un espai a partir de línies i distribuir-hi les bales

Atès que en les propostes anteriors la qüestió de l'espai podia ser un inconvenient o constituir una limitació, ara us proposem

treballar definint, en primer lloc, un espai per després distribuir-hi les bales a sobre amb intencions diferents, segons la situació imaginada o plantejada per expressar la relació entre algunes persones en aquest espai.

Es tracta d'elaborar mapes senzills a partir de línies esquemàtiques i sintètiques que caracteritzin i defineixin un espai determinat, decidit a priori. Per realitzar aquests mapes, es poden utilitzar suports i eines diferents. Imagineu, per exemple, que teniu facilitat per treballar al pati de l'escola i que decidiu utilitzar el paviment com a suport i uns guixos de colors per traçar-hi les línies, o bé que el terra del pati és de sorra i que amb l'ajuda d'un bastonet els alumnes poden anar-hi traçant línies i delimitant espais, o bé que col·loqueu un paper d'embalar al centre de l'aula i que repartiu ceres, o bé que utilitzeu la pissarra, o que els doneu, per fer-ho, un paper i un llapis.

Els mapes haurien de ser representacions d'un espai determinat i es podrien fer individualment o en grup, segons com plantegeu la proposta. Suposem que els nois i noies estan treballant sobre un espai que han escollit, que és la seva aula. L'objectiu seria dibuixar el mapa de la classe, tot indicant mitjançant línies el perímetre de la sala, marcant les taules, la porta d'entrada, la pissarra, etc.

En funció de l'edat dels alumnes, els mapes poden ser figures geomètriques senzilles o dibuixos més elaborats i fets amb diversitat de línies (rectes, corbes, discontinües, gruixudes, primes, etc.), en els quals apareguin indicats llocs especialment significatius o que ajudin a entendre l'espai. Es tracta, doncs, de fer, en primer lloc, un exercici de representació de dades espacials.

A continuació, es tracta que els alumnes distribueixin les bales damunt del mapa, tot intentant reproduir les situacions imaginades. Seguint amb l'aula, podeu demanar-los que ubiquin les bales de diferents maneres segons el moment del dia: una estona abans de començar les classes, quan encara no ha arribat tothom, o en el moment en què el professor fa una explicació a la pissarra, o bé en un moment entre classe i classe, o bé en un moment en què es treballa en grup.

Depenent dels suports que hagueu escollit per fer els mapes, pot ser que les bales no siguin gaire apropiades per ser distribuïdes damunt seu. Penseu, aleshores, a recórrer a altres alternatives per ubicar-les, fent ús, per exemple, de materials diferents que les substitueixin, com ara gomets per enganxar, o bé boletes de plastilina, o bé utilitzant la mateixa eina o material que hagueu fet servir per dibuixar les línies per dibuixar les bales, o qualsevol altra cosa que us sembli adequada.

Segons com ho plantegeu, pot ser que en acabar l'exercici els mapes i les persones distribuïdes al damunt desapareguin, si per exemple treballem al terra del pati, o bé pot ser que en quedi constància perquè hagueu decidit utilitzar paper o un suport similar. Si hi ha un/s producte/s visible/s en acabar l'activitat, seria recomanable disposar-lo/s de manera que tothom pogués observar amb cura el resultat gràfic de l'activitat i comentar les diferents composicions produïdes, el procés seguit, com s'ho han passat fent l'activitat, etc.

Penseu, si no, en la possibilitat de fer fotografies dels alumnes treballant i de les seves composicions, que més tard pugueu observar tots junts i comentar, tot posant en relleu els aspectes que més us interessin.

Compondre amb cubs i esferes

Les propostes suggerides fins ara, pot ser que hagin generat en els alumnes noves inquietuds o desig de fer composicions utilitzant elements de diferents formes, en comptes de jugar amb un únic element repetit.

Tant si és així com si no ha sorgit explícitament aquesta curiositat, ara podríeu proporcionar-los els cubs del bloc anterior perquè juguessin a fer composicions utilitzant-los juntament amb les bales. Les possibilitats de compondre es multipliquen extraordinàriament fent servir els dos elements, perquè es poden dur a terme operacions noves, com ara col·locar un element sobre un altre: una bala damunt d'un cub, o un cub damunt d'un altre més petit, o dos cubs i dues bales a sobre, o un cub en equilibri sobre una bala, o tres cubs ocultant una bala, amb noves significacions també.

L'objectiu és continuar gaudint del fet de fer composicions tridimensionals en un espai determinat, tot observant la quantitat de possibilitats i alternatives que poden resultar de treballar combinant diferents variables (formes, grandàries, materials, distribució, etc.).

La conjunció d'elements diversos en un espai genera significats diversos. Animeu els alumnes a parlar sobre les composicions que facin, sigui a partir d'un propòsit inicial definit, sigui a partir d'un procés en el qual vagin assajant diferents solucions fins a arribar a una que els satisfaci estèticament o emocionalment.

Si ho considereu apropiat, podeu demanar-los que intentin expressar qüestions determinades que els interessin, mitjançant les seves composicions, i animar-los després a explicar a la resta

de companys les idees subjacents, els conceptes o temes que han volgut posar en relleu, etc.

Converses anteriors generades en el transcurs del desenvolupament d'aquest bloc d'activitats o dels altres poden servir d'orientació per fer propostes concretes amb la intenció d'expressar qüestions determinades. Així, per exemple, en algun moment hem suggerit la riquesa i la pobresa com un tema a partir del qual treballar. Pot ser adequat tornar a suggerir el tema i donar oportunitat als nois i noies d'expressar les seves idees sobre aquest utilitzant els cubs i les bales de manera lliure.

Potser farien una pila de cubs ordenats per grandàries, de més gros (a la base) a més petit, amb les bales col·locades al voltant, i una de més grossa a dalt de tot de l'últim cub. Podria ser que l'explicació que donessin sobre aquesta composició fos que intenta reflectir el repartiment de béns en la societat, indicant que hi ha més pobres que rics, i que de vegades hi ha un personatge que ho controla tot, com podria ser un rei o un ministre, i que se situa al capdamunt d'una piràmide esglaonada.

Les composicions fetes amb els cubs i les bales poden servir de model per realitzar dibuixos de figures en perspectiva, especialment al cicle superior de primària i a secundària, i també experimentacions senzilles, com per exemple sobre l'efecte produït per la llum en incidir-hi des de diferents angles, etc.

Tant amb els alumnes més petits com amb els més grans, es pot utilitzar la composició com a punt de partida per donar i interpretar ordres verbals i desplaçar-s'hi per dins (segons siguin les dimensions de l'espai on s'hagi ubicat), o bé per modificar-

la. Cada infant o jove podria donar una ordre que fos executada pel company immediat: “Desplaça el cub de metacrilat i posa’l a sobre del de fusta”, o bé “Canvia de lloc les dues bales que hi ha a la dreta del cub de marbre i col·loca-les entre el cub de vidre i el de cartró”.

Iniciar una col·lecció d’esferes

L’última proposta que us fem consisteix a animar-vos a iniciar una col·lecció d’esferes que més endavant pugueu utilitzar per a tot allò que se us acudeixi, pensant que una mateixa forma, però de materials i grandàries diferents, pot tenir atribucions de significats també molt diferents. Si fins ara heu treballat amb esferes pràcticament idèntiques, ara podríeu iniciar una recerca per reunir esferes molt diverses, a les quals poguéssiu atribuir, per analogia, significats diferents dels que hagueu atribuït a les bales de vidre.

Si ho feu, torneu a mirar les activitats del bloc 2 per tal de veure algunes de les possibilitats que us oferiria el fet de disposar d’una col·lecció d’aquestes característiques.

Artistes, obres i objectes relacionats

Artistes	Obres	Objectes relacionats
Abad	<i>El Camp de la Bota</i> , 2004	Fotografies en blanc i negre
Aballí	<i>Desaparicions II, Trompe-l'oeil</i> , 2005	Peça de trencaclosques / lletra
Brehmer	<i>Das Gefühl zwischen Fingerkuppen...</i> , 1967	Sobre de llavors de pastanaga
Broodthaers	<i>Le Manuscrit trouvé dans une bouteille</i> , 1974	Ampolla de vidre
	<i>L'art et les mots</i> , 1973	Lletra
Brossa	<i>Poema visual (tu)</i> , 1988	Cartes de jugar / lletra
	<i>Poema objecte</i> , 1986	Escombra / peça de dòmino
Dau al Set	<i>Joc de cartes</i> , 1949	Cartes de jugar
Ferrer	<i>Silla Zaj</i> , 1973-1974	Cadira
Fortuny / O'Brien	<i>Neighbours</i> , 1996	Peça de trencaclosques / postals desplegable
	<i>Sense títol</i> , 1970	Xarxa
	<i>Sense títol</i> , 1970	Xarxa
Gego	<i>Reticulàrea quadrada</i> , 1977	Reixeta de plàstic
	<i>Reticulàrea quadrada horitzontal 71/10</i> , 1971	Reixeta de plàstic

Ladik	<i>The yellow bolero</i> , 1978	Partitura
Lamelas	<i>Jugoslavian Hymn 1</i> , 1971 <i>Situación de Tiempo</i> , 1967 <i>Inmensa</i> , 1982	Partitura Televisor Cadira
Meireles	<i>Zero dollar</i> , 1978-1984	Feix de bitllets
Millares	<i>Cuadro</i> 1967, 1967 <i>Projecte de monument per a un jardí</i> , 1969	Sac d'arpillera Soldadet de plàstic
Miralda	<i>Santa comida - Holy Food</i> , 1984 (2002)	Flascó d'essència / estampa de la Mare de Déu de la Mercè
Mullican	<i>MIT Project</i> , 1990-2009 <i>On Subjectivity</i> , 1978	Xapa / quars / televisor Televisor
Muntadas	<i>Emissió / Recepció</i> , 1974 (2002) <i>Bouncing Two Balls Between The Floor and Ceiling with Changing Rhythms</i> , 1968 <i>Mapa d'Espanya / Mapa d'Europa</i> , 1979	Televisor Pilota de goma Mapa d'Espanya
Nauman		
Noguera		

	<i>Qué pasó con la música</i> , 1989	Escombra
Pazos	<i>While my lady sleeps</i> , 1988	Animals de plàstic
	<i>Un elefante en el limbo</i> , 1992	Animals de plàstic
	<i>Voy a hacer de mí una estrella</i> , 1975	Fotografies en blanc i negre
Perejaume	<i>Postaler</i> , 1984	Mirall / postals desplegable
Pistoletto	<i>Architettura dello Specchio</i> , 1990	Mirall
Rabascall	Sèrie: “Spain is different”, <i>Cultura i Vic: recorre el autor de una mona...</i> , 1975	Televisor/ Pilota de goma
	Sèrie: “Spain is different”, <i>La voz de su amo i Clasificación moral</i> , 1975	Televisor
Roth	<i>Mar de xocolata</i> , 1970	Rajola de xocolata
	<i>Mirror Vortex</i> , 1966	Mirall
Smithson	<i>Spiral Jetty</i> , 1970	Capseta amb espirals de pega dolça
Sterback	<i>Cones on fingers</i> , 1979 (1995)	Cinta mètrica
Tàpies	<i>Rinzen</i> , 1992-1993	Coixí / cadira
Torres	<i>Tough Limo</i> , 1983	Cartes de jugar
	<i>Sculptura</i> , 1969 (2000)	Lletra
Valldosera	<i>Envasos: el culte a la mare</i> , 1996	Envasos de plàstic en forma d'ampolleta
Weiner	<i>Some Objects of Desire</i> , 2004	Lletra

Com són els objectes

El projecte ExpressArt disposa de diverses caixes. Malgrat que totes tenen el mateix contingut, hi ha lleugeres diferències entre els diversos exemplars de cadascun dels objectes, els quals descrivim a continuació. En determinats casos, hi incloem, també, petites observacions que us poden ajudar a determinar si són idonis per ser utilitzats pels vostres alumnes o no.

Cal que tingueu presents les petites diferències que us indiquem quan feu servir la fotografia per ordenar els objectes del calaix. Les fotografies són totes iguals, i això vol dir que potser hi ha algun objecte fotografiat que no té una forma o un color idèntics als de l'equivalent del vostre joc d'objectes.

	Objecte	Descripció i observacions
1	Mirall	És de debò. Es pot trencar si rep un cop o cau a terra
2	Lletra	És de fusta. Podeu trobar qualsevol lletra de l'abecedari pintada amb un d'aquests quatre colors: vermell, groc, verd i blau
3	Televisor	És una miniatura que es troba a les cases de nines
4	Fotografies en blanc i negre	Estan enganxades sobre un plàstic rígid de color blanc. Són fotocopies d'una fotografia i un document reals
5	Cadira	És de fusta i està protegida amb oli
6	Reixeta de plàstic	Presenten petites variacions en la forma
7	Soldadet de plàstic	N'hi ha que porten fusell; d'altres, bazuca, etc. Però tots són blancs
8	Sobre de llavors de pastanaga	És de debò. Les instruccions i el nom estan escrites en anglès, perquè han estat adquirits a Austràlia. No l'obriu, perquè es podrien perdre les llavors. Aquestes no són pas per plantar.
9	Sac d'arpillera	Està fet com els que s'usaven per guardar patates, cereals i altres productes. És ple de grava.
10	Capseta amb espirals de pega dolça	Les tapes de les capses estan encolades i no es poden obrir. No les forceu perquè es podrien trencar.
11	Peça de trencaclosques	Cada peça és diferent i forma part d'un dels cinc trencaclosques iguals fets a partir d'una fotografia de la façana del Museu
12	Estampa de la Mare de Déu de la Mercè	Porta una oració al darrere

13	Mapa d'Espanya	<p>És una còpia reduïda d'un mapa real antic de la companyia de viatges Hispània</p> <p>Són plens de sidral. Hem enganxat el tap i no es poden obrir. No els forceu perquè es podrien trencar. Podeu trobar dues combinacions diferents de color: blau i rosa, o bé verd i taronja. Figura que són envasos de detergent o productes de neteja</p> <p>No tenen valor real. Són com els que utilitzen en determinades religions orientals per fer cerimònies funeràries, durant les quals els cremen. Van lligats amb una goma</p> <p>Són iguals i totes de plàstic. Tenen dues unitats de mesura: centímetres i <i>inch</i> ('polzades' en anglès)</p> <p>Les imatges són de l'exterior i de l'interior del MACBA</p>
14	Envasos de plàstic en forma d'ampolleta	
15	Feix de bitllets	
16	Cinta mètrica	
17	Postals desplegable	
18	Ampolla de vidre	<p>Cada ampolla porta dins un missatge escrit en un paper, que en algun cas podria ser que sortís pel coll de l'ampolla. En cas que els alumnes l'acabin tractent, és millor que no l'obrin, sinó que el tornin a ficar dins i elucubrin sobre el possible contingut del text</p> <p>Està feta de plàstic rígid. N'hi ha de dos tons: marró fosc (sense llet) i marró més claret (amb llet)</p>
19	Rajola de xocolata	
20	Xarxa	<p>És un tros de teixit fet de cotó amb fils nuats formant una retícula de malles rombals com les que s'utilitzen en la pesca</p>
21	Quars	<p>Mineral del grup de la sílice, cristal·litzat. Té una gran duresa. Aquest en particular prové del Marroc</p>

22	Xapa	Porta un imperdible al darrere per poder-la penjar. Cal anar amb compte de no punxar-s'hi
23	Animals de plàstic	N'hi ha tres de diferents a cada compartiment. Segons la caixa, podeu trobar un tigre, un lleó i un mico, o bé un elefant, un guepard i una girafa
24	Cartes de jugar	Hi ha dues cartes diferents, una de la baralla espanyola (bastos, oros, espases i copes) i una de la baralla francesa (pics, diamants, cors i trèvols). Cada carta és diferent quant a la numeració i el coll. Són de debò
25	Pilota de goma	Trobareu un d'aquests quatre models: de futbol, de tenis, de beisbol o de bàsquet
26	Peça de dòmino	Cada peça té una numeració diferent
27	Partitura	És una fotocopia d'una partitura d'un llibre per fer exercicis amb la flauta travessera
28	Coixí	És de teixit de cotó, com els de debò
29	Escombra	Està feta de fibres vegetals naturals
30	Flascó d'essència	És de vidre. El tap de rosca l'hem enganxat perquè no es pugui obrir. L'hem omplert d'aigua colorida amb colorants alimentaris que figura que són un perfum o una essència

Com són els cubs

Igual que passa amb els objectes, hi ha cubs que poden ser una mica diferents dels fotografiats que hi corresponen. Heus aquí els quinze cubs, fets de materials diversos:

	Material	Descripció i observacions
1	Pirita	Cada cub és diferent. La pirita és un mineral que cristal·litza formant cristalls cúbics, que en ocasions creixen junts i donen lloc a les anomenades macles. Aquests exemplars en particular són de la Rioja
2	Fusta	Tots són pràcticament idèntics. S'observen diferències en les venes i els anells de creixement. Són de fusta de pi de Flandes
3	Plastilina	Tots són vermells, però són diferents quant a forma (irregulars) perquè estan fets a mà. La plastilina és una massa plàstica que es fa servir per modelar i que pot tenir diferents composicions, les quals en determinen la plasticitat, el color, la duresa, etc. No és comestible. Es pot deformar amb molta facilitat. Podeu manipular el cub per comprovar aquesta característica, però torneu a donar-li després la forma cúbica
4	Escuma flexible	Tots són pràcticament idèntics. S'observen diferències en les arestes i les cares. Són tallats a mà i poden ser una mica irregulars. Són d'escuma de poliuretà, un plàstic que no és atacat per dissolvents
5	Marbre	Tots són pràcticament idèntics. S'observen diferències en el poliment de les arestes. N'hi ha que són més regulars o perfectes que d'altres. Són de marbre blanc de Macael (Almeria). El marbre és una roca d'origen metamòrfic que es compon, principalment, de carbonat càlcic
6	Metacrilat	El metacrilat és un plàstic de transparència igual o superior a la del vidre. És molt resistent a la intempèrie i als productes químics

7	Cub Rubik	Cada cub té un aspecte diferent, segons la posició de les cares. És un trencaclosques tridimensional, mecànic, que va ser dissenyat per l'escultor i professor d'arquitectura hongarès Ernő Rubik el 1974. Són de plàstic. Cal evitar manipular-ne les cares, perquè són poc consistents i es podrien desmuntar.
8	Alumini	Són tots pràcticament idèntics i els falten dues cares, de manera que són com un tub quadrangular. Són d'alumini, un metall pur no fèrric que es caracteritza pel seu color blanc grisós. L'alumini és poc dens i, per tant, molt lleuger. És difícil d'oxidar. Comercialment es pot adquirir en tot tipus de formats: planxes, tubs, perfils, etc.
9	Porexpan	Tots són pràcticament idèntics. El terme "porexpan" prové del nom comercial que es dona a una escuma rígida i lleugera de poliestirè expandit, un plàstic que és un bon aïllant tèrmic i acústic. És atacat pels dissolvents
10	Vidre	Cada cub és diferent perquè és fet a mà. És força irregular: més que un cub, és un tetraedre rectangular. El vidre és un material dur, transparent i trencadís quan és fred, però pastós i plàstic a altes temperatures
11	Ferro	Són pràcticament idèntics. S'observen diferències en el poliment de les cares i les arestes. Estan fets d'un aliatge de ferro i carboni que és atret per l'imant. S'oxida amb facilitat

12	Plàstic translúcid	N'hi ha de diferents colors. Estan formats per dues peces de plàstic translúcid en forma d'"U" que poden ser del mateix color o de diferents. Les peces encaixen entre si i formen un cub perfecte
13	Suro	Tots són pràcticament idèntics. S'observen diferències en el polliment (textura) de les cares. El suro és la part externa de l'escorça de determinats arbres (en especial l'alzina surera o suro), que és constituïda per un teixit molt lleuger, molt porós i molt impermeable
14	Parafina	La parafina és un sòlid translúcid blanc i amb consistència cerosa, que és constituït principalment per hidrocarburs saturats. És un producte derivat del petroli. És força tou i es ratlla amb facilitat. En realitat, és una espelma a la qual hem tallat el ble
15	Cartró ondulat	El cartró està fet de fibres vegetals, i n'hi ha de moltes menes, depenent de la composició i de la finalitat. Aquest cub en particular està concebut com una capseta per guardar-hi coses, que es pot obrir i també desmuntar

En col·laboració amb:

Generalitat de Catalunya
Departament
d'Educació

www.macba.cat